

Författningsberedskap inom bygg- och anläggningssektorn

Slutrapport över förstudie

Titel: Författningsberedskap inom bygg- och anläggningssektorn
Rapportnummer: 2026:22
Utgivare: Boverket, juni, 2026
ISBN pdf: 978-91-90033-20-3
Processnummer: 3.4.1
Diarienummer: 7465/2025

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
Syfte och mål.....	5
1.1 Arbetsmetod.....	6
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Förkortningar.....	7
2 Nulägesbild	8
2.1 Nato.....	8
2.2 EU-rätt.....	9
2.3 Nationell rätt.....	17
3 Sammanställning och bedömning av hinder	37
3.1 Nato.....	37
3.2 EU-rätten.....	40
3.3 Komparativ studie av andra länders reglering av försörjningsberedskap.....	48
3.4 Nationell rätt.....	51
4 Handlingsplan	61
4.1 Prioritering.....	61
4.2 Motivering av prioriteringar	61
5 Slutord.....	64

Sammanfattning

Denna rapport är en sammanställning av författningar som berör bygg- och anläggningssektorn med särskilt fokus på beredskapsfrågor kopplade till kris, höjd beredskap och krig. Rapporten utgår från Boverkets uppdrag som beredskapsmyndighet och redogör för nationella och internationella relevanta regelverk som påverkar bygg- och anläggningssektorn.

I rapporten redovisas hur Sveriges medlemskap i Nato och EU påverkar sektorns författningsberedskap, bland annat genom krav på civil motståndskraft och hantering av krissituationer. EU:s produkt- och krislagstiftning, energiregler, statsstödsregler samt särskilda bestämmelser om kritiska råmaterial och dricksvattenberedskap beskrivs. På nationell nivå behandlas plan- och bygglagstiftningen, Boverkets föreskrifter, miljöbalken, klimatdeklarationer, strålskyddslagstiftning och hushållningsförordningen utifrån beredskapsperspektivet, men också regeringsformen och fullmaktslagarna som är utformade för att hantera främst krig och krigsfara.

Rapporten visar på att det finns få krisspecifika bestämmelser i nuvarande lagstiftning, men att vissa undantag och möjligheter till avvikelser för totalförsvarets behov och hantering av fredstida kriser har tillkommit eller förtydligats, särskilt genom ändrade bestämmelser i plan- och bygglagstiftningen. Exempelvis har möjligheten till bygglovskrav och reglering inom riksintresseområden för totalförsvarets anläggningar förstärkts och undantag för totalförvarsbyggnader har tydliggjorts i flera regelverk.

Efter samverkan med relevanta parter inom näringsliv och myndigheter har olika brister eller oklarheter inom gällande rätt identifierats. Dessa avser allt från rättsområden där regelverket kan utvecklas vidare för att bättre stödja sektorns förmåga att hantera kriser, till rättsområden där vägledning behövs för att bransch och allmänhet bättre ska kunna förstå det gällande rättsläget. I rapporten finns en sammanställning över dessa brister och oklarheter i en handlingsplan, vilken ska ligga till grund för vidare arbete inom Boverket.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Boverket är ansvarig myndighet för planering, byggande och boende. Boverkets ansvarsområde berör en mängd lagar och förordningar plan- och bygglagen (2010:900), PBL, lagen (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader, lagen (2006:985) om energideklaration för byggnader samt förordningar kopplat till stödverksamhet med mera. Boverket är en beredskapsmyndighet sedan den 22 juli 2025.

I förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap anges att en beredskapsmyndighet ska genomföra förberedande planering för att kunna påskynda nödvändiga åtgärder inför höjd beredskap. En översyn av regelverket kopplat till beredskap inom bygg- och anläggningssektorn behöver därför göras i samverkan med myndigheter och näringsliv som tillämpar reglerna. Samverkan behöver fokusera på att identifiera och dokumentera hinder, potentiella effektiviseringar samt prioritera åtgärderna för en snabb och effektiv beredskap. Även möjligheter och hinder kopplat till EU-rätt behöver utredas samt hur Nato-perspektivet ska beaktas. Detta sammanställs i denna rapport, som utgörs av en förstudie av beredskapsläget inom bygg- och anläggningssektorn med en beskrivning av nulägesbilden, vilka hinder som finns i gällande lagstiftning och dessutom en handlingsplan för vilka rättsområden som behöver utredas.

Projektet har beviljats medel från Myndigheten för civilt försvar (MCF) och denna rapport har tagits fram med stöd av tilldelade medel från anslag 2:4 Krisberedskap.

Syfte och mål

För att effektivt kunna hantera kris, höjd beredskap och ytterst krig behöver alla aktörer inom bygg- och anläggningssektorn ha en gemensam nulägesbild gällande Nato-medlemskap och gällande lagstiftning, både nationell och EU-rätt.

Förstudien syftar till att ta fram denna gemensamma nulägesbild och utifrån den identifiera hinder för en effektiv hantering av kris, höjd beredskap och krig. Nulägesbilden ger även möjlighet att identifiera rättsområden där vägledning och informationsinsatser behövs. Slutligen används identifieringen för att föreslå de prioriterade rättsområdena för vidare utredning i kommande projektfas.

1.1 Arbetsmetod

Denna rapport bygger på tre steg – en nulägesbild, en beskrivning av de hinder som finns i gällande lagstiftning och en handlingsplan för vilka rättsområden som behöver utredas och när detta ska ske.

Nulägesbilden bygger på en inventering av den lagstiftning som Boverket arbetar med i egenskap av ansvarig myndighet för planering, byggande och boende. Det innefattar såväl EU-förordningar och -direktiv inom byggsektorn som nationell lagstiftning i form av lagar, förordningar och Boverkets föreskrifter och allmänna råd. Därutöver ingår även de förordningar, lagar och andra regler som följer av Sveriges medlemskap i Nato. Med nulägesbilden som grund genomfördes en workshop med olika samverkansparter, där det fanns möjlighet att lyfta frågor, funderingar och problem med gällande rätt.

Hinderbeskrivningen bygger på underlag från workshoppen och syftar till att identifiera möjligheter och hinder i författningarna. Den lyfter även rättsområden där det har framkommit behov av vägledning eller övrig information. Hinderbeskrivningen innehåller en komparativ studie, där försörjningsberedskapsregleringen i Norge, Finland och till viss del Danmark beskrivs. Den innehåller vidare ett avsnitt om Natos påverkan på den svenska bygg- och anläggningssektorn. Kapitlet har legat till grund för att ta fram den handlingsplan som utgörs av en lista över vilka rättsområden och vägledningar som kan bidra till en effektivare hantering av kris, höjd beredskap och krig utifrån bygg- och anläggningssektorn. Handlingsplanen, men även övriga delar i denna rapport ska därefter utgöra stöd för Boverket i det fortsatta arbetet med författningsberedskap.

1.2 Avgränsningar

Boverket är förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö, hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och bostadsfinansiering samt ansvarar för inom sitt verksamhetsområde för den centrala administrationen av statliga stöd, bidrag och register. Sedan den 22 juli 2025 är Boverket beredskapsmyndighet inom den nya beredskapssektorn för industri, byggande och handel. Denna rapport är dock avgränsad till att enbart behandla författningsberedskap inom bygg- och anläggningssektorn.

1.3 Förkortningar

EPBD	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1275 av den 24 april 2024 om byggnaders energiprestanda
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2016/C-202/01)
FTH	Förordningen (2015:1053) om totalförsvar och höjd beredskap
LTH	Lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap
MB	Miljöbalken
MCF	Myndigheten för civilt försvar ¹
Nato	North Atlantic Treaty Organization
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
PBL	Plan- och bygglagen (2010:900)
PBF	Plan- och byggförordningen (2011:338)
RF	Regeringsformen
SGU	Sveriges geologiska undersökning

¹ Tidigare Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.

2 Nulägesbild

2.1 Nato

Nato är en mellanstatlig organisation, som består både av en politisk och en militär del. Sverige är fullvärdiga medlemmar i Nato sedan år 2024. Som medlem i Nato är Sverige en del av Natos kollektiva säkerhet och det kollektiva försvarsåtagandet.² Detta innebär att Sverige omfattas av Natos försvarsgarantier, men även de skyldigheter som följer av det Nordatlantiska fördraget.³

För att trygga medlemmarnas kollektiva försvar och säkerhet ska medlemsstaterna följa Natos strategiska koncept om avskräckning och försvar, förebyggande och civil och militär hantering av kriser samt säkerhetssamarbete.⁴ Utöver det militära samarbetet med Nato ska Sverige i enlighet med artikel 3 Nordatlantiska fördraget bygga upp ett motståndskraftigt samhälle genom en civil beredskapsförmåga. Beredskapsarbetet ska stärka Natos resiliens, det vill säga medlemsstaternas förmåga att motstå och återhämta sig från större störningar och kriser som exempelvis hybridattacker, väpnat angrepp, avbrott i kritisk infrastruktur eller naturkatastrofer.⁵

Inom Natos civila beredskapsarbete pekas tre grundförmågor ut som särskilt viktiga för att samhället ska fungera⁶:

- Säkerställa politiskt beslutsfattande och centrala ledningsfunktioner.
- Säkerställa viktiga samhällsfunktioner.
- Säkerställa civilt stöd till militära verksamheter.

Utifrån dessa tre grundförmågor pekas sju områden ut som särskilt viktiga för att stärka den civila motståndskraften. Dessa kallas NATO 7 Baseline Requirements for National Resilience (7NBR), på svenska de sju civila förmågekraven⁷:

- Säkerställa politiskt beslutsfattande och centrala ledningsfunktioner.
- Resilient energiförsörjning.

² Ds 2022:24, Sveriges medlemskap i Nato, s. 21 f.

³ Nordatlantiska fördraget, SÖ 2024:1.

⁴ Ds 2022:24, s. 26.

⁵ Webbsida: Myndigheten för civilt försvar. Natos civila beredskapsarbete. [Natos civila beredskapsarbete | MSB](#) Hämtad 2026-06-04.

⁶ <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3> Hämtad 2026-06-04.

⁷ Webbsida: Myndigheten för civilt försvar. [Natos civila beredskapsarbete | MSB](#) Hämtad 2026-06-04.

- Effektiv hantering av okontrollerade befolkningsrörelser.
- Resilienta system för livsmedels- och dricksvattenförsörjning.
- Hantering av stora masskadeutfall och hälsokriser.
- Resilienta civila kommunikationssystem.
- Resilienta transportsystem.

Av Försvarsdepartementets regeringsbeslut om raminstruktion, ”Instruktion för myndigheters verksamhet i Nato”, Fö 2024/02069, framgår vilka myndigheter som ska representera Sverige i Natos civila beredskapsarbete samt övriga myndigheter som ska stödja i arbetet. Boverket är för närvarande inte utpekad som en av dessa myndigheter.

2.2 EU-rätt

2.2.1 EU:s produktlagstiftning

Produkter som omfattas av harmoniserad lagstiftning ska vara bedömda på de sätt som lagstiftningen föreskriver samt åtföljas av den dokumentation som krävs. Regelefterlevnaden följs upp genom marknadskontroll.

Boverket är ansvarig marknadskontrollmyndighet för byggprodukter på den svenska marknaden.

Boverket bedriver marknadskontroll av byggprodukter som omfattas av en harmoniserad teknisk specifikation enligt EU:s byggproduktförordningar nr 305/2011⁸ och 2024/3110⁹. Förordningarna innehåller sektors-specifika bestämmelser om marknadskontroll.

Boverkets marknadskontrollansvar omfattar även vissa hissar och säkerhetskomponenter till hissar enligt hissdirektivet 2014/33/EU¹⁰, delsystem och säkerhetskomponenter till linbaneanläggningar enligt linbaneförordningen (EU) nr 2016/424¹¹ samt byggprodukter i kontakt med dricksvatten som omfattas av dricksvattendirektivet 2020/2184¹².

⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 305/2011 av den 9 mars 2011 om fastställande av harmoniserade villkor för saluföring av byggprodukter och om upphävande av rådets direktiv 89/106/EEG.

⁹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/3110 av den 27 november 2024 om fastställande av harmoniserade regler för saluföring av byggprodukter och om upphävande av förordning (EU) nr 305/2011.

¹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/33/EU av den 26 februari 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om hissar och säkerhetskomponenter till hissar.

¹¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/424 av den 9 mars 2016 om linbaneanläggningar och om upphävande av direktiv 2000/9/EG.

¹² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten.

Bestämmelser om marknads kontroll finns i förordning (EU) nr 2019/1020¹³.

Analys

Medlemsstaternas skyldigheter och befogenheter att utföra marknads kontroll fortsätter att gälla även i händelse av kris. Produktlagstiftningen medger normalt sett inga undantag från vare sig ekonomiska aktörers eller medlemsstaters skyldigheter i händelse av kris, höjd beredskap eller krig. Vilka produkter som ska prioriteras i händelse av kris styrs genom så kallad krislagstiftning (se avsnitt 2.2.2).

2.2.2 EU:s krislagstiftning

Förordning (EU) nr 2024/2747¹⁴ om krissituationer och resiliens på den inre marknaden reglerar vilka inskränkningar av den fria rörligheten för varor som är tillåtna i krissituationer. Bland annat är medlemsstaterna skyldiga att säkerställa att nationella åtgärder för att hantera en krissituation på den inre marknaden är förenliga med unionsrätten, även i fråga om icke-diskriminering, motivering och proportionalitet. Åtgärder ska också vara tidsbegränsade och tas bort när de inte längre är motiverade eller proportionella. Åtgärderna ska inte heller medföra en orimlig eller onödig administrativ börda för de ekonomiska aktörerna.

Medlemsstaterna kan på begäran av EU-kommissionen behöva vidta åtgärder för att tillgodose behoven av krisnödvändiga varor och tjänster. Detta regleras i förordningens artikel 35 och avser

- åtgärder för att säkerställa tillgången på och försörjningen av krisnödvändiga varor eller krisnödvändiga tjänster.
- ökning av eller nya användningsområden för befintlig produktionskapacitet eller uppbyggnad av ny produktionskapacitet.
- ökning av befintlig kapacitet eller uppbyggnad av ny kapacitet för tjänsteverksamhet.

Åtgärderna får också syfta till att påskynda

- relevanta godkännande- och tillståndsförfaranden, inbegripet miljö-tillstånd, som avser eller berör produktionen och distributionen av krisnödvändiga varor,
- tillstånds- och registreringsförfaranden för krisnödvändiga tjänster,

¹³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1020 av den 20 juni 2019 om marknads kontroll och överensstämmelse för produkter och om ändring av direktiv 2004/42/EG och förordningarna (EG) nr 765/2008 och (EU) nr 305/2011.

¹⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/2747 av den 9 oktober 2024 om inrättande av en ram med åtgärder relaterade till krissituationer på den inre marknaden och till resiliensen på den inre marknaden och om ändring av rådets förordning (EG) nr 2679/98.

- relevanta produktgodkännandeförfaranden med avseende på utsläppande på marknaden av krisnödvändiga varor som inte omfattas av någon unionslagstiftning om harmonisering av villkoren för saluföring av produkter.

Kompletterande sektorsspecifika bestämmelser finns i:

- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/2748.¹⁵
- Kapitel XIV i EU:s byggproduktförordning (EU) 2024/3110.

Europaparlamentet och rådets direktiv (EU) 2024/2749 om ändring i bland annat hissdirektivet innehåller motsvarande bestämmelser för produkter som omfattas av hissdirektivet. Den sektorsspecifika krislagstiftningen ger EU-kommissionen befogenhet att besluta vilka produkter som är krisnödvändiga. EU-kommissionen får också befogenhet att anta genomförandeakter för att ange lämpliga standarder eller fastställa gemensamma specifikationer som omfattar metoderna och kriterierna för bedömning av krisnödvändiga produkter, när inga harmoniserade standarder finns på plats eller när det finns begränsade möjligheter att tillämpa dem på grund av krisläget.

Medlemsstaterna ska prioritera marknadskontroll av krisnödvändiga produkter och marknadskontrollmyndigheterna ska bistå varandra.

Regleringen innebär att medlemsstaterna har begränsade möjligheter att införa ensidiga åtgärder såsom förenkling eller dispens från kraven i tillämplig produktlagstiftning.

EU:s krisinstrument med tillhörande omnibusförordning och -direktiv syftar till att främja den fria rörligheten i händelse av kris och omfattar endast varor, tjänster och personer, det vill säga att krisinstrumentet inte är tillämpligt för övriga sakområden såsom energi. Vidare måste åtgärderna inom ramen för EU:s krisinstrument begränsas till krissituationer och bör inte påverka nationella behörighetsområden (dvs. nationell säkerhet).¹⁶

Såväl bevakningsläge som krisläge för den inre marknaden aktiveras endast om vissa kriterier är uppfyllda och kräver ett aktivt beslut från bland annat EU-kommissionen. Det innebär att inget land ännu har hunnit tillämpa förordningen i skarpt läge. I sin tur innebär det att det är oklart vilka ledtider hanteringen medför.

¹⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1781 av den 13 juni 2024 om upprättande av en ram för att fastställa ekodesignkrav för hållbara produkter, om ändring av direktiv (EU) 2020/1828 och förordning (EU) 2023/1542 och om upphävande av direktiv 2009/125/EG.

¹⁶ Webbida: Europeiska unionens råd och Europeiska rådet. Rättsakten om krissituationer och resiliens på den inre marknaden. <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/internal-market-emergency-and-resilience-act/> Hämtad 2026-06-04.

Kritiska råmaterial

Förordning (EU) 2024/1252¹⁷ om inrättande av en ram för säkerställande av trygg och hållbar försörjning av kritiska råmaterial inrättar en ram för att säkra unionens tillgång till kritiska råmaterial, bland annat genom att främja effektivitet och cirkularitet längs hela värdekedjan. Förordningen innehåller en förteckning av råmaterial som ska betraktas som kritiska. Flera av dessa råmaterial, såsom aluminium och natursten, används som beståndsdelar vid tillverkning av byggprodukter.

2.2.3 Dricksvattenberedskap

Boverket ska samordna information och vägledning om byggprodukter som kommer i kontakt med dricksvatten och om material och produkter som ingår i eller är avsedda att ingå i sådana byggprodukter (4 kap. 2 § PBF). I Boverkets ansvarsområde ingår byggprodukter och material i kontakt med dricksvatten, det vill säga inte produktion eller distribution av dricksvatten.

Boverket ansvarar för marknadskontroll av byggprodukter i kontakt med dricksvatten (8 kap. 3 § 4 PBF). Minimikrav på material i kontakt med dricksvatten fastställs i dricksvattendirektivet (EU) 2020/2184. Krav på bedömning och märkning av byggprodukter i kontakt med dricksvatten finns i EU-kommissionens delegerade förordningar (EU) 2024/370 respektive (EU) 2024/371.

Varken direktivet eller de delegerade förordningarna innehåller några bestämmelser kopplade till krisituationer. Rättsakterna är inte heller föremål för EU:s krislagstiftning.

Grunden för direktivet är artikel 192.1 FEUF¹⁸, fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, det vill säga att direktivet utgör en åtgärd för att uppnå unionens miljöpolitiska mål. Enligt artikel 4.2 FEUF ska unionen och medlemsstaterna ha delade befogenheter på miljöområdet.

Beredskap i förhållande till dricksvatten och därtill hörande infrastrukturer har utretts i SOU 2024:8 Livsmedelsberedskap för en ny tid¹⁹ och SOU 2024:82 Ökad va-beredskap²⁰.

Utredningen om livsmedelsberedskap föreslår bland annat att regeringen bör överväga att ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

¹⁷ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1252 av den 11 april 2024 om inrättande av en ram för säkerställande av trygg och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och om ändring av förordningarna (EU) nr 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 och (EU) 2019/1020.

¹⁸ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (2016/C 202/01).

¹⁹ Livsmedelsberedskap för en ny tid, SOU 2024:8. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/02/sou-20248/> Hämtad 2026-06-04.

²⁰ Ökad va-beredskap, SOU 2024:82. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/12/sou-202482/> Hämtad 2026-06-04.

(numera Myndigheten för civil beredskap) och Livsmedelsverket i uppdrag att föreslå insatser i syfte att förbereda befolkningen på situationer med livsmedelsbrist. Utredningen nämner inte Boverket.

Utredningen om va-beredskap avhandlar bland annat försörjningsberedskap. När utredningen skickades ut på remiss våren 2025 hade regeringen ännu inte hunnit besluta om att införa en ny beredskapssektor för industri, byggande och handel, samt utse Boverket till beredskapsmyndighet.

I sitt remissyttrande²¹ har Boverket bland annat framfört att myndighetens förväntade roll som beredskapsmyndighet inom byggnads- och reparationsberedskap och försörjningsberedskap för bygg och anläggning är av betydelse för att säkerställa upprätthållandet av viktiga samhällstjänster, såsom vattentjänster. Det är av vikt att samverkan sker med Boverket i kommande utredningar och arbeten om försörjningsberedskap för allmänna vattentjänster.

Analys

Målet med EU:s dricksvattendirektiv är att skydda människors hälsa från de skadliga effekterna av alla slags föroreningar av dricksvatten genom att säkerställa att det är hälsosamt och rent, samt att förbättra tillgången till dricksvatten.

Medlemsstaterna får bland annat göra undantag från direktivet för vatten som är avsett uteslutande för ändamål med avseende på vilka de behöriga myndigheterna gör den bedömningen att kvaliteten på vattnet varken direkt eller indirekt påverkar de berörda konsumenternas hälsa. De undantag som direktivet medger är inte kopplade till kris, höjd beredskap eller krig. Vad som menas med ”ändamål” och ”behöriga myndigheter” torde vara upp till respektive medlemsstat att tolka.

2.2.4 EU:s energiregler

Det omarbetade direktivet för byggnaders energiprestanda, EPBD²², trädde i kraft den 28 maj 2024 och har införlivats i nationell lagstiftning genom prop. 2025/26:159 Nytt mål för effektiv energianvändning och genomförande av det omarbetade direktivet om byggnaders energiprestanda. Ändringarna träder i kraft den 1 juli 2026. EPBD i dess tidigare lydelse är införlivat i gällande nationella byggregler och energideklarationsbestämmelser.

Direktivet har antagits med stöd av artikel 194.2 FEUF. Målet för unionens politik på energiområdet är att i en anda av solidaritet mellan medlemsstaterna:

²¹ Boverkets diarienummer 2454/2025.

²² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1275 av den 24 april 2024 om byggnaders energiprestanda.

- garantera att energimarknaden fungerar,
- garantera energiförsörjningen i unionen,
- främja energieffektivitet och energibesparingar samt utveckling av nya och förnybara energikällor,
- främja sammankopplade energinät.

Unionen har inte tilldelats exklusiv befogenhet för frågor kopplade till energi. Unionens befogenhet är begränsad till åtgärder för att stödja, samordna eller komplettera medlemsstaternas åtgärder, dock utan att ersätta deras befogenhet på dessa områden. Med andra ord innebär det att det är delade befogenheter på energiområdet. Det innebär att unionen och medlemsstaterna får lagstifta och anta rättsligt bindande akter på detta område. Medlemsstaterna ska utöva sin befogenhet i den mån som unionen inte har utövat sin befogenhet. Medlemsstaterna ska på nytt utöva sin befogenhet i den mån som unionen har beslutat att inte längre utöva sin befogenhet (artikel 2.2 FEUF).

Artikel 5 EPBD innehåller, till skillnad från tidigare direktiv, en möjlighet att undanta vissa försvarsbyggnader från energiprestandakraven för nya byggnader. Det gäller ”Byggnader som ägs av Försvarmakten eller statliga myndigheter och som tjänar nationella försvarssyften, med undantag för inkvarteringsbyggnader för enskilda eller kontorsbyggnader för Försvarmakten och annan personal som är anställd av de nationella försvarsmyndigheterna.” I gällande PBF finns ett undantag från kraven för byggnader som är avsedda för totalförsvaret eller som annars är av betydelse för Sveriges säkerhet och för vilka det finns särskilda skäl för undantag från kraven. I prop. 2019/20:81 s.24²³ görs bedömningen att i fråga om byggnader av betydelse för Sveriges säkerhet kan undantag från de tekniska egenskapskraven på energihushållning och värmeisolering baseras på artikel 4.2 i fördraget om Europeiska unionen. Direktivet medger dock inga undantag från medlemsstaternas skyldighet att utföra kontroller för att säkerställa att kraven på bland annat energicertifikat uppfylls. Direktivet medger inte heller några undantag från skyldigheten att utföra tillsyn i händelse av kris, höjd beredskap eller krig.

EPBD omfattar krav om byggregler avseende energihushållning och hållbar mobilitet (se främst avsnitt 2.3.4) och energideklarationer (se avsnitt 2.3.7).

EPBD ställer i sig inga krav på klimatdeklarationer utan på GWP-faktor, Global Warming Potential, som enligt direktivet inte behöver redovisas i

²³ Regeringens proposition 2019/20:81 ”Genomförande av EU:s ändringsdirektiv om byggnaders energiprestanda”. <https://www.regeringen.se/contentassets/fe909dc5547a47e0866727ce92685a6b/genomforande-av-eus-andringsdirektiv-om-byggnaders-energi-prestanda.pdf> Hämtad 2026-06-04.

en separat deklARATION. I svensk rätt finns det krav på klimatdeklARATIONER som bygger på indikatorer såsom GWP (se avsnitt 2.3.8).

Analys

I fråga om byggnader av betydelse för rikets säkerhet har Sverige möjlighet att göra undantag från de tekniska egenskapskraven på energihushållning och värmeisolering. Eftersom EPBD inte medger undantag i händelse av kris, höjd beredskap eller krig har Sverige fortsatt skyldighet att göra tillsyn av att tillämpliga krav uppfylls.

2.2.5 Statsstöd

Bestämmelserna om statligt stöd finns i artiklarna 107–109 i FEUF.

Enligt artikel 108.3 FEUF ska medlemsstaterna som huvudregel anmäla planer på att vidta eller ändra stödåtgärder till kommissionen. Undantaget utgörs av EU-förordningarna om stöd av mindre betydelse (de så kallade de minimis-förordningarna). Av dessa följer att stöd som beviljas ett företag under en viss period och som inte överstiger ett visst belopp inte omfattas av anmälningsskyldigheten. Syftet med reglerna är att se till att konkurrensen på EU:s inre marknad inte snedvrids. I svensk rätt har statsstödsreglerna införts i statsstödslagen.²⁴

Enligt artikel 107.3 b i FEUF får kommissionen förklara stöd förenligt med den inre marknaden ”för att avhjälpa en allvarlig störning i en medlemsstats ekonomi”. Störningen måste påverka hela eller en viktig del av ekonomin i den berörda medlemsstaten och inte endast ekonomin i en av dess regioner eller inom en del av dess territorium. Undantagsbestämmelsen i artikel 107.3 FEUF ska tolkas restriktivt.²⁵ Under covid-19 pandemin antog EU-kommissionen tillfälliga statsstödsregler för att mildra de negativa effekterna på EU:s ekonomi.²⁶ I Sverige infördes en rad förordningar med stödåtgärder under covid-19 pandemin.²⁷

Det offentliga kan i vissa fall lämna stöd till vissa utpekade områden utan att först behöva vänta på EU-kommissionens godkännande. EU-kommissionen har bland annat fattat beslut om den allmänna gruppundantagsförordningen²⁸, GBER, enligt artikel 109 i FEUF. Om ett statligt stöd

²⁴ Lagen (2013:388) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler.

²⁵) De förenade målen T-132/96 och T-143/96, Freistaat Sachsen, Volkswagen AG och Volkswagen Sachsen GmbH/Europeiska kommissionen, ECLI:EU:T:1999:326, punkt 167.

²⁶ Tillfällig ram för statliga stödåtgärder till stöd för ekonomin under det pågående utbrottet av covid-19 (2020/C 91 I/01).

²⁷ Exempelvis förordningen (2021:143) om omsättningsstöd till enskilda näringsidkare, förordningen (2021:208) om omsättningsstöd till handelsbolag och förordningen (2020:237) om statligt stöd när vissa lokalhyresgäster fått rabatt på hyran.

²⁸ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget.

utföras i enlighet med de villkor som ställs i en gruppundantagsförordning är stödet tillåtet. Om kraven enligt förordningarna inte följs blir stödet däremot anmälningspliktigt och omfattas av genomförandeförbud. GBER omfattar ett antal särskilda stödkategorier. En sådan stödkategori är stöd för att avhjälpa skador som orsakats av vissa naturkatastrofer (artikel 50).

Artikel 106.2 FEUF möjliggör undantag från statsstödsreglerna för tjänster av ekonomiskt allmänt intresse, SGEI²⁹. Som exempel på tjänster som EU-domstolen klassificerat som SGEI kan nämnas ambulanstransporter och avfallshantering.³⁰

Efter Rysslands invasion av Ukraina antog EU-kommissionen den 23 mars 2022 en tillfällig kris- och omställningsram för att medlemsländerna skulle få möjlighet att stötta ekonomin mot bakgrund av den nuvarande geopolitiska krisen.³¹ Sverige har efter antagandet av kris- och omställningsramen anmält stödförordningar för att bland annat stötta företag i södra Sverige som drabbats av ökande energikostnader.³²

Analys

Sverige har begränsade möjligheter att införa statsstöd vid kris, höjd beredskap eller krig utan godkännande från EU-kommissionen. Detta innebär att det kan dröja innan ekonomiska stödåtgärder kan vidtas i avvaktan på godkännande från EU-nivå.

2.2.6 Strålskyddsdirektivet 2013/59/Euratom

Den 5 december 2013 beslutade Europeiska unionens råd direktiv 2013/59/Euratom³³ om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning (strålskyddsdirektivet). Direktivet har implementerats i svensk rätt.³⁴

²⁹ Förkortning för *services of general economic interest*.

³⁰ Se mål C-475/99, Firma Ambulanz Glöckner mot Lndkreis Südwestpfalz, och mål C-203/96, Chemische Afvalstoffen Dusseldorp BV m fl mot Minister van Volkhuinvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

³¹ Tillfällig krisram för statliga stödåtgärder till stöd för ekonomin till följd av Rysslands angrepp mot Ukraina (2022/C 426/01).

³² State Aid SA.106512 (2023/N) – Sweden TCTF: Liquidity support due to increased costs of energy, förordning (2022:1365) om statligt stöd för ökade kostnader inom jordbrukssektorn.

³³ Rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning, och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom.

³⁴ Webbsida: Strålsäkerhetsmyndigheten. Översyn av våra föreskrifter.

<https://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/regler/foreskrifter/oversyn-av-vara-foreskrifter/> Hämtad 2026-06-04.

Enligt 3 kap. 13 § strålskyddslagen (2018:396) ska den som tillhandahåller ett radioaktivt material genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt till mottagaren av det radioaktiva materialet.

Enligt 6 kap. 7 § strålskyddsförordningen (2018:506) får Boverket meddela föreskrifter om verkställigheten av 3 kap. 13 § strålskyddslagen avseende uppgifter om radionuklider i byggnadsmaterial. Boverket har emellertid inte utnyttjat bemyndigandet. Radionuklider hanteras främst genom gränsvärden på radon och gammastrålning i nya byggnader enligt Boverkets byggregler meddelade med stöd av bemyndigandet i PBF.

2 kap. 6 § strålskyddslagen anger att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avvikelser från denna lag som avser totalförsvaret.

7 kap. 4 § strålskyddsförordningen anger att Försvarmakten och Strålsäkerhetsmyndigheten får meddela föreskrifter om avvikelser från strålskyddslagen och strålskyddsförordningen för totalförsvaret i den utsträckning det på grund av rådande särskilda förhållanden är nödvändigt för att stärka försvarsberedskapen.

Analys

Det skulle kunna bli aktuellt att slopa kravet på märkning/information om det är nödvändigt för totalförsvaret (främst relevant för natursten och betongprodukter).

2.3 Nationell rätt

2.3.1 15 kap. regeringsformen

I 15 kap. RF regleras krig och krigsfara. Det finns varken i regeringsformen eller i förarbetena en definition av när Sverige befinner sig i krig eller krigsfara. Det är regeringen som, under konstitutionellt ansvar³⁵, bedömer om Sverige befinner sig i krig eller om det föreligger krigsfara. Regeringen kan inte förklara att Sverige är i krig utan riksdagens medgivande, så länge inte ett väpnat angrepp föreligger.³⁶

Om Sverige befinner sig i krig, krigsfara eller om det råder sådana extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara som riket har befunnit sig i, kan riksdagen delegera sin lagstiftningsmakt till regeringen. Ett exempel på sådan delegation utgörs av regeringens beslut om höjd beredskap enligt lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap. Regeringen kan med stöd av delegationen aktivera fullmaktslagar

³⁵ Det konstitutionella ansvaret utgår från att regeringen är ansvarig inför riksdagen enligt 1 kap. 6 § RF. Av 13 kap. RF framgår riksdagens kontrollmakt.

³⁶ 15 kap. 14 RF.

och fatta beslut om lagar enligt 8 kap. 2 § RF, där delegation från riksdagen annars är förbjuden.³⁷

Enligt 15 kap. 8 § RF kan regeringen delegera sina uppgifter till andra myndigheter i händelse av krig eller krigsfara. Förfarandet hos myndigheterna regleras i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. Myndigheterna kan med stöd av delegationen besluta om att vissa lagar ska gälla och även meddela föreskrifter. Myndigheterna kan med stöd av delegationen även ge dispens från förordningar.³⁸ Regeringen kan dock inte delegera rätten att fatta beslut om lag enligt 8 kap. 2 § RF.

Höjd beredskap

Lagen om totalförsvaret och höjd beredskap, LTH, reglerar när Sverige befinner sig i fredstid eller i krig.

I Sverige har vi beredskapsgraderna skärpt beredskap och högsta beredskap. Begreppet höjd beredskap samlar de båda beredskapsgraderna. Om Sverige befinner sig i krig så råder per automatik högsta beredskap.³⁹ Om Sverige befinner sig i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, kan regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap i delar av landet eller för en viss verksamhet.⁴⁰ Utomordentliga förhållanden på grund av att det är krig utanför Sveriges gränser råder om det svenska samhället drabbas av kraftiga störningar eller påkänningar av ett sådant krig. En beredskapshöjning på grund av utomordentliga förhållanden kan utgöras av ett ansträngt försörjningsläge.⁴¹

Regeringen bör besluta om högsta beredskap när landet befinner sig i krigsfara, när risken för ett fientligt angrepp bedöms vara överhängande eller när samhällsfunktionerna utsätts för extrema påfrestningar.⁴² När regeringen fattar beslut om högsta beredskap är totalförsvaret all samhällsverksamhet som ska bedrivas.⁴³ Med samhällsverksamhet avses både militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar).⁴⁴ Eftersom beslut om högsta beredskap innebär att all samhällsverksamhet ska ställa om till totalförsvaret, har lagstiftaren även infört möjligheten för regeringen att besluta om den lägre beredskapsgraden skärpt beredskap. Vid skärpt beredskap ska ordinarie samhällsverksamhet så långt som

³⁷ Se Hirshfeldt, Regeringsformen, 15 kap. 8 §, Karnov (JUNO) (besökt 2026-06-04).

³⁸ Se Hirshfeldt, Regeringsformen, 15 kap. 8 §, Lexino (JUNO) (besökt 2026-06-04).

³⁹ 3 § LTH.

⁴⁰ 3–4 §§ LTH.

⁴¹ Prop. 1992/93:76 s. 47.

⁴² Prop. 1992/93:76 s. 47.

⁴³ 1 § andra stycket LTH.

⁴⁴ 1 § tredje stycket LTH.

möjligt upprätthållas. Samhället ska dock börja ställa om för att möta totalförsvarets behov.

Regeringen bestämmer på vilket sätt höjd beredskap tillkännages och om beslut om att höjd beredskap inte längre ska gälla.⁴⁵ Beslut om höjd beredskap tillkännages genom kungörande av lag eller andra författningar, i radio eller television eller genom beredskapslarm.⁴⁶ Vid beredskapslarm träder de så kallade fullmaktslagarna omedelbart i kraft.

Fullmaktslagar

Fullmaktslagarna ger regeringen utökade möjligheter och befogenheter att stifta lagar och fatta beslut vid krig och krigsfara, vilket annars normalt ankommer på riksdagen.

Vid beredskapslarm träder fullmaktslagarna omedelbart i kraft. Om höjd beredskap meddelas på annat sätt så anger respektive fullmaktslag hur den träder i kraft. När regeringen beslutar om skärpt eller höjd beredskap, kan den också besluta om en eller flera fullmaktslagar ska aktiveras. Nedan redogörs för utvalda fullmaktslagar av intresse för författningsberedskapen inom bygg- och anläggningssektorn.⁴⁷

Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. (förfarandelagen)

Bestämmelserna i förfarandelagen träder i kraft om Sverige är i krig eller vid beredskapslarm. Om Sverige befinner sig i krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig gäller lagen från den tidpunkt regeringen föreskriver. Sådana föreskrifter ska underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet. Förfarandelagen har företräde framför andra lagar och utgör därigenom lex specialis i förhållande till andra lagar.⁴⁸

I 5–10, 17–27 §§ förfarandelagen regleras kommunernas och domstolarnas beslutsfattande med mera. Myndigheternas befogenheter regleras i 11–16 §§ förfarandelagen. Regeringen kan föreskriva att myndigheters uppgifter inte ska fullgöras eller att de ska övertas av en annan myndighet eller av en domstol.⁴⁹ Myndigheterna ska dock själva anmäla till regeringen om deras arbetsuppgifter behöver övertas av annan myndighet eller om myndigheten själv bör överta uppgifter från annan myndighet.⁵⁰ Förfarandelagen möjliggör vidare för regeringen att besluta att den som tjänstgör hos en myndighet ska tjänstgöra i andra anställningar eller

⁴⁵ 5–6 § LTH.

⁴⁶ 9 § FTH.

⁴⁷ Se 13, 15 §§ FTH för uttömmande lista.

⁴⁸ 2–3 §§ förfarandelagen.

⁴⁹ 11 § förfarandelagen.

⁵⁰ 6 § förordning (1988:1215) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

uppdrag hos det allmänna.⁵¹ Centrala myndigheter får även i särskilda fall besluta om att de som tjänstgör hos den myndigheten eller en underställd myndighet ska tjänstgöra i andra anställningar eller uppdrag hos det allmänna.⁵²

Genom att regeringen kan överlåta beslutsmandat från regeringen till myndigheter och från myndigheterna till kommunerna, möjliggör förfarandelagen en decentralisering av beslutsfattande och ärendehantering. Detta innebär att beslut och ärendehantering kan ske på en så låg nivå som möjligt.

Förfogandelagen (1978:262)

Förfogandelagen 4–6 §§ träder i kraft om Sverige är i krig eller vid beredskapslarm enligt 1 § lagen. Förfogandelagen 4–6 §§ börjar vidare gälla från den tidpunkt regeringen föreskriver enligt 2 § samma lag, om:

1. Sverige befinner sig i krigsfara.
2. Det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara och om det till följd av dessa förhållanden föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på egendom av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen.
3. Det är nödvändigt att med hänsyn till försvarsberedskapen inkalla totalförsvarspiktiga till tjänstgöring med stöd av 4 kap. 7 eller 8 § lagen (1994:1809) om totalförsvarspikt.

Föreskrifter som har meddelats enligt ovan ska underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet.

Förfogande får ske för att tillgodose totalförsvarets eller folkförsörjningens ofrånkomliga behov av egendom eller tjänster, som inte utan olägenhet kan tillgodoses på annat sätt.⁵³ Förfogande kan innebära att både fast och lös egendom kan tas i anspråk eller nyttjas, åläggande att utöva verksamhet eller medverka till framställning av egendom, åläggande att förvara egendom, åläggande att ombesörja transporter eller att viss person tillfälligt åläggs uppgift för Försvarsmakten som vägvisare, budbärare, arbetsmanskap eller sjukvårdspersonal.⁵⁴ Förfogande får inte riktas mot staten.⁵⁵

Vilka myndigheter som har rätt att besluta om förfogande framgår av förfogandeförordningen (1978:558). Försvarsmakten, Fortifikationsverket

⁵¹ 12 § förfarandelagen.

⁵² 8 § förordningen (1988:1215) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

⁵³ 4 § förfogandelagen.

⁵⁴ 5 § förfogandelagen.

⁵⁵ 4 § andra stycket förfogandelagen.

och Försvaret materielverk beslutar om förfogande för Försvarmaktens räkning.⁵⁶ Förfogande över transportmedel beslutas av Trafikverket, Sjöfartsverket, Transportstyrelsen eller länsstyrelsen i det län där transportmedlet finns. Förfogande över fastigheter och radioanläggningar beslutas av länsstyrelsen i det län där fastigheten eller anläggningen finns. Annan egendom och tjänster beslutas av kommunen, regionen eller den statliga myndighet som regeringen bestämmer särskilt.⁵⁷

Förfogande görs vid behov eller förbereds i fred genom uttag eller på annat sätt. Om förfogande har förberetts genom uttag får beslut om förfogande meddelas av myndighet för vars behov förberedelsen gjorts.⁵⁸

Gör flera myndigheter, kommuner eller regioner som har rätt att besluta om förfogande samtidigt anspråk på egendom som inte är förberedd för förfogande, avgörs frågan om företrädesrätt i samråd mellan dem. Kan enighet inte nås, får ärendet hänskjutas till regeringen. Om ett beslut i sådan ordning inte kan inhämtas eller avvaktas, har Försvarmakten företrädesrätt till egendomen förutsatt att den oundgängligen behövs för verksamheten.⁵⁹

Förordningen (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov

Förfogande ska förberedas i fred genom uttagning av egendom som kommer att behövas. Det är bara myndigheter med särskilt bemyndigande som får besluta om uttag. De kallas för uttagningsmyndigheter enligt 3 § förordningen. Uttagningsmyndigheterna är länsstyrelserna, Försvarmakten och Transportstyrelsen.

De centrala myndigheterna är behovsmyndigheter enligt 2 § förordningen. Behovsmyndigheterna kan anmäla sina behov till uttagningsmyndighet enligt 4 § förordningen.

Myndigheterna kan genom förordningen planera sina behov och säkerställa att behovet kan tillgodoses i händelse av krig eller krigsfara.

Förordningen (1992:390) om förberedelser för leverans av varor och tjänster

Myndigheter under regeringen som behöver tillförsäkra sig leverans av varor och tjänster som är viktiga för totalförsvaret under förhållanden som avses i 1 § eller 2 § första stycket förfogandelagen) ska anmäla behovet till någon av beredskapsmyndigheterna enligt 1 § förordningen.⁶⁰

Beredskapsmyndigheterna ska enligt 2 § förordningen genomföra så kallad företagsplanläggning. Beredskapsmyndigheterna ska träffa avtal med

⁵⁶ 1 § förfogandeförordningen.

⁵⁷ 2 § förfogandeförordningen.

⁵⁸ 2 § andra stycket förfogandeförordningen.

⁵⁹ 4 § förfogandeförordningen.

⁶⁰ Se förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

företag om att dessa under förhållanden som avses i 1 § förordningen ska tillhandahålla varor och tjänster. Myndigheten får dock lämna tillstånd för annan myndighet att träffa sådana avtal.

Ransoneringslagen (1978:268)

Ransoneringslagen 6–9 §§ träder i kraft om Sverige är i krig eller vid beredskapslarm enligt 1 § lagen. Lagen 6–9 §§ börjar vidare gälla från den tidpunkt regeringen bestämmer enligt 2 § lagen:

- Om riket är i krigsfara.
- Om det till följd av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig eller av annan utomordentlig händelse föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen.

Föreskrifter enligt punkten 2 ska avse viss tid, högst ett år varje gång. Föreskrifter som har meddelats enligt ovan ska underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet.

Genom ransoneringslagen kan regeringen föreskriva att förnödenheter under viss tid inte får säljas, överlåtas eller förvärvas eller att villkor ställs på hur förnödenheten får säljas, överlåtas eller att förnödenheter endast får användas för ett visst ändamål eller med villkor. Regeringen kan med stöd av lagen vidare föreskriva att viss förnödenhet inte får frambringas, tillverkas, beredas, användas eller yrkesmässigt köpas eller säljas av annan än den som har fått tillstånd av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.⁶¹ Regeringen kan genom lagen föreskriva om särskilda avgifter eller clearingbidrag för att utjämning av priser på förnödenheter som förs in eller produceras i landet.⁶² Enligt 13 § lagen kan regeringen besluta om att förfoga över förnödenheter.

Krigshandelslagen (1964:19)

Krigshandelslagen 2–9 §§ träder i kraft om Sverige är i krig eller vid beredskapslarm enligt 1 § lagen. Om Sverige i krigsfara eller om råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen föreskriva att bestämmelserna i 2–9 §§ lagen ska tillämpas.

Föreskrifter som har meddelats enligt ovan ska underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet.

⁶¹ 6–7 § ransoneringslagen.

⁶² 8–11 §§ ransoneringslagen.

Lagen reglerar avtal som begränsar handel eller transport av varor på ett sätt som kan gynna främmande makts intressen. Sådana avtal är enligt lagen ogiltiga utan tillstånd från regeringen.

Prisregleringslagen (1989:978)

Prisregleringslagen gäller för varor och tjänster, om de tillhandahålls mot ersättning. Lagen gäller också för hyra av bostadslägenheter och lokaler. Lagen omfattar inte vad som tillhandahålls mot ersättning i form av taxor och avgifter som regeringen beslutar om, försäljning enligt utsökningsbalken eller konkurslagen (1987:672), eller förfogande enligt förfogandelagen eller ransoneringslagen.⁶³

Lagen⁶⁴ träder i kraft om Sverige är i krig eller vid beredskapslarm. Om Sverige i krigsfara får regeringen föreskriva att en eller flera av nämnda bestämmelser ska tillämpas.⁶⁵

Lagen reglerar högstpris, prisstopp, förhandsanmälningsskyldighet, utfästelsepris, prisocker, försäljningsförbud, tvångskartellering, nyetableringsförbud och auktorisationstvång, anslag med prisuppgifter, varustandardisering, gemensamma bestämmelser om prisreglering och hyresstopp.

Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster, får regeringen meddela föreskrifter om att en eller flera bestämmelser ska tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet, avgifter som tas ut i annan verksamhet hos staten än näringsverksamhet eller på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt vissa föreskrifter.⁶⁶

Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig stegring av hyrorna inom landet för bostadslägenheter och lokaler, får regeringen föreskriva att 34 § prisregleringslagen ska tillämpas på hyror för bostadslägenheter och lokaler som tillhandahålls i näringsverksamhet.⁶⁷

Föreskrifter som har meddelats enligt ovan ska underställas riksdagen inom en månad från utfärdandet.

Analys

Regeringsformen och fullmaktslagarna är utformade för att hantera främst krig och krigsfara. Detta innebär att möjligheten att vid en allvarlig fredstida kris fatta snabba och decentraliserade beslut är begränsad.

⁶³ 2 § prisregleringslagen.

⁶⁴ 13, 14, 19, 22--26, 28, 29 och 34 §§ prisregleringslagen.

⁶⁵ 6–7 §§ prisregleringslagen.

⁶⁶ 8 § prisregleringslagen.

⁶⁷ 9 § prisregleringslagen

Regeringen har därför lämnat förslag på en stärkt konstitutionell beredskap.⁶⁸ Regeringen har lämnat förslag om bland annat följande:

- Riksdagens möjligheter att sammanträda stärks. Exempelvis införs en ny bestämmelse i regeringsformen som öppnar upp för möjligheten att hålla helt digitala riksdagssammanträden i vissa svåra situationer.
- Riksdagens krigsdelegation behålls för krig och krigsfara, och reglerna om delegationen justeras. Bland annat får talmannen en roll som motsvarar den i riksdagen. Vidare ska en ledamot som blir statsråd inte längre kunna ingå i delegationen.
- Nya bestämmelser om normgivning i allvarliga fredstida krissituationer införs i ett nytt 16 kapitel. Regleringen innebär att riksdagen med kvalificerad majoritet ska kunna ge regeringen särskilda befogenheter att meddela föreskrifter om det behövs för att hantera krissituationen. Befogenheterna ska när som helst kunna återkallas av riksdagen.

Efter konstitutionsutskottets betänkande⁶⁹ har riksdagen beslutat att bifalla utskottets förslag som vilande. Eftersom förslaget innebär grundlagsändringar krävs att riksdagen röstar lika två gånger om förslaget och att det hålls ett riksdagsval mellan omröstningarna. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027. Det kommer därmed att dröja innan allvarliga fredstida kriser eventuellt kan omfattas av regeringsformen.

2.3.2 Plan- och bygglagen

PBL innehåller för närvarande ytterst få krisspecifika bestämmelser.

Om riket är i krig eller krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som beror på krig eller krigsfara som riket har befunnit sig i, får regeringen enligt 16 kap. 14 § PBL meddela sådana från PBL avvikande föreskrifter som är av betydelse för totalförsvaret eller som behövs för att nödvändig byggnadsverksamhet i övrigt ska kunna utföras. Några sådana bestämmelser har ännu aldrig meddelats.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i det enskilda fallet, enligt 8 kap. 26 § PBL, ge dispens från bestämmelserna om byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser i 8 kap. PBL. Möjligheten till dispens är inte kopplad till kris, höjd beredskap och krig, utan syftar till andra situationer för byggande där avsteg kan aktualiseras.

Av 2 kap. 6 § första stycket 3 PBL framgår att vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

⁶⁸ Prop. 2024/25:155.

⁶⁹ Betänkande 2025/26:8.

åtgärder för att skydda befolkningen mot och begränsa verkningarna av stridshandlingar.

Den 1 december 2025 trädde vissa bestämmelser (ändrade och nya) i kraft i PBL som berör totalförsvaret.⁷⁰ Ändringarna innebär följande. Inom eller i anslutning till sådana riksintresseområden för totalförsvarets anläggningar som avses i 3 kap. 9 § andra stycket miljöbalken, får kommunen i en detaljplan bestämma att det krävs bygglov för att

1. byta kulör, fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial, eller
2. på ett en- eller tvåbostadshus göra en liten tillbyggnad i form av balkong, burspråk eller uppstickande byggnadsdel.

Reglering enligt första stycket får endast avse krav på bygglov som behövs för att pröva åtgärdernas inverkan på riksintresset (4 kap. 15 § PBL).

Med områdesbestämmelser får kommunen endast reglera vissa förhållanden, bland annat placering, utformning och utförande av byggnadsverk och tomter (4 kap. 42 § första stycket 4 a PBL). I samband med det får kommunen bestämma om vegetation och markytans utformning och höjdläge inom ett område som är avsett för bebyggelse eller i närheten av

- en befintlig eller planerad anläggning för totalförsvaret
- statlig flygplats
- annan flygplats för allmänt bruk
- kärnreaktor
- annan kärnenergianläggning
- annan anläggning som kräver ett skydds- eller säkerhetsområde.

Inom eller i anslutning till sådana riksintresseområden för totalförsvarets anläggningar som avses i 3 kap. 9 § andra stycket miljöbalken, får kommunen, utöver det som anges i 42 §, med områdesbestämmelser reglera att det krävs bygglov för vissa åtgärder, om det avser krav på bygglov som behövs för att pröva åtgärdernas inverkan på riksintresset (4 kap. 42 a § PBL).

Bestämmelser om bygglov i områden till skydd för totalförsvarets anläggningar finns i 9 kap. 36 § PBL. Inom eller i anslutning till områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar krävs det bygglov för

⁷⁰ Se lagen (2025:974) om ändring i plan- och bygglagen.

- Nybyggnad och tillbyggnad av komplementbostadshus och inredning av ytterligare en bostad i ett enbostadshus, om det är fråga om områden för flygplatser eller övnings- eller skjutfält.
- Fasadändring som innebär att en solenergianläggning sätts upp eller väsentligt ändras i ett område som omfattas av en detaljplan.
- Nybyggnad och tillbyggnad av ekonomibygnad för hästhållning och ändrad användning av ekonomibygnad till hästhållning, om det är fråga om områden för flygplatser eller övnings- eller skjutfält.
- Att sätta upp eller väsentligt ändra en ljusanordning, om den avsedda användningen av anordningen kan antas påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av totalförsvarets anläggningar.

Bestämmelser om åtgärder för totalförsvaret finns i 9 kap. 51 § PBL.

Krav på bygglov, rivningslov och marklov gäller inte åtgärder med byggnadsverk eller mark som är avsedda för totalförsvaret och som innefattar uppgifter för vilka sekretess gäller enligt 15 kap. 2 § OSL. Sådana åtgärder ska i stället föregås av samråd med länsstyrelsen som på lämpligt sätt ska underrätta kommunen om åtgärderna och var de ska utföras.

Av 9 kap. 80 § PBL framgår, för att lov eller positivt förhandsbesked ska kunna ges för en åtgärd i en ansökan som byggnadsnämnden ska underrätta Försvarsmakten eller MCF om enligt 97 § krävs det ett medgivande från den myndighet som ska ha underrättats.

Enligt 9 kap. 97 § PBL ska byggnadsnämnden i de fall som avses i 94 §, genom ett meddelande enligt 95 §, även underrätta Försvarsmakten eller MCF, inom deras respektive ansvarsområden, om åtgärden i ansökan om lov eller förhandsbesked

- ska vidtas inom eller i anslutning till ett område som är av riksintresse på grund av att det behövs för totalförsvarets anläggningar, och
- omfattas av krav på bygglov enligt bestämmelser som avses i 2 § andra stycket eller enligt det som följer av 3–7, 9–13, 15–17, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 36, 39 och 40 §§ eller krav på marklov enligt det som följer av 47–50 §§.

En sådan underrättelse krävs inte om Försvarsmakten eller MCF för viss åtgärd inom ett särskilt område har beslutat detta och underrättat kommunen om beslutet.

Enligt 9 kap. 114 § första stycket och andra stycket 2 PBL gäller ett beslut om att ge bygglov, rivningslov eller marklov omedelbart, även om det inte har fått laga kraft. Byggnadsnämnden ska bestämma att beslutet ska gälla först när det har fått laga kraft, om det finns risk för att genomförandet av den åtgärd som lovet avser kan medföra skador på

totalförsvarets intressen, inom eller i anslutning till områden som är av riksintresse för totalförsvarets anläggningar, som inte kan återställas.

Analys

PBL innehåller få bestämmelser som är tillämpliga i händelse av kris, höjd beredskap eller krig. Därutöver innehåller 16 kap. 13 a–13 c §§ PBL bemyndiganden för regeringen att meddela föreskrifter i extraordinära situationer.

2.3.3 Plan- och byggförordningen

PBF medger vissa undantag för byggnader eller andra anläggningar som är avsedda för totalförsvaret eller som annars är av betydelse för Sveriges säkerhet.

Följande krav gäller inte för sådana byggnader och anläggningar:

- Egenskapskrav avseende energihushållning och värmeisolering (3 kap. 14 § PBF). Med tillägget att det ska finnas särskilda skäl för undantag från kraven. Boverket har lämnat förslag⁷¹ till författningsändringar avseende denna bestämmelse inom ramen för införlivandet av det omarbetade EPBD. Gällande försvarsundantag föreslås dock inte ändras, dvs. att kraven i 3 kap. 14 § första stycket PBF fortsatt inte ska gälla byggnader som är avsedda för totalförsvaret eller som annars är av betydelse för Sveriges säkerhet och för vilka det finns särskilda skäl för undantag från kraven.
- Särskilda krav avseende system för fastighetsautomation och fastighetsstyrning i nya och redan uppförda byggnader (3 kap. 15 § PBF). Denna bestämmelse föreslås i Boverkets förslag till författningsändringar upphävas i samband med införlivandet av det omarbetade EPBD, se ovan.
- Egenskapskrav avseende bredbandsanslutning (3 kap. 20 a § PBF)
- Egenskapskrav avseende laddning av elfordon (3 kap. 20 b § PBF)
- Särskilda krav avseende laddning av elfordon i redan uppförda byggnader (3 kap. 20 c § PBF).

Egenskapskraven avseende ”laddning av elfordon” är föreslagna⁷² att ändras till ”hållbar mobilitet” för att därmed även innefatta krav på cykel-parkeringsplatser. Gäller även PBL. Detta inom ramen för införlivandet

⁷¹ Boverket (2025). Metoder, definitioner och krav inom solenergi i direktivet om byggnaders energiprestanda. Rapport 2025:3. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publikationer/2025/solenergi-och-energiprestanda/> Hämtad 2026-06-04.

⁷² Boverket (2025). Hållbar mobilitet. Rapport 2025:8. <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2025/hallbar-mobilitet-.pdf> Hämtad 2026-06-04.

av det omarbetade EPBD. Inga ändringar föreslås avseende försvarsundantaget.

Vidare gäller kravet på anmälan i PBF inte åtgärd som rör ett byggnadsverk som är avsett för totalförsvaret och som innefattar uppgifter för vilka sekretess gäller enligt 15 kap. 2 § OSL (6 kap. 2 § 2 PBF).

Analys

Sverige har rätt att själv reglera vilka kravnivåer som ska gälla för utformning av byggnader, samt hälsa och säkerhet för dem som vistas i byggnaderna så länge det inte utgör handelshinder i förhållande till övriga medlemsstater.

Med tillfälligt anläggningsboende avses enligt 1 kap. 3 b § PBF en byggnad eller en del av en byggnad som under en begränsad tid används som ett sådant asylboende som avses i 2 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Särskilda undantag för tillfälligt anläggningsboende regleras i 3 kap. 27–29 §§ PBF. Generellt gäller att avsteg från kraven får göras i den utsträckning som är skäligen i förhållande till åtgärdens art, omfattning och varaktighet. Eventuella anpassningar och avsteg får inte medföra en oacceptabel risk för människors hälsa och säkerhet.

Viss ledning om hur vissa typer av byggnader kan undantas från kraven finns i de bestämmelser som handlar om tillfälliga anläggningsboenden, som upphör att gälla den 1 juli 2026.⁷³

2.3.4 Boverkets föreskrifter

Även om Boverket inte har specifika bestämmelser om krigsfara/krig och dispensmöjligheter från gällande föreskrifter, så finns det ett allmänt bemyndigande att myndigheten *får* meddela föreskrifter. Det innebär att Boverket inte måste meddela föreskrifter inom samtliga sakområden för vilka myndigheten har föreskrivanderätt. Detta innebär även att Boverket vid behov får upphäva sina föreskrifter eller ändra dem i händelse av kris, höjd beredskap, krigsfara eller krig, så länge det ryms inom bemyndigandet. Sådana ändringar ska dock föregås av en konsekvensutredning enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Krav i lag och förordning, som Boverkets föreskrifter utgår från, fortsätter dock att gälla.

⁷³ Se Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2016:5) om anpassningar och avsteg för tillfälliga anläggningsboenden. Denna författning upphör att gälla den 1 juli 2026. Tidigare vägledning finns på Boverkets webbplats.

Boverkets nya byggregler

Boverkets nya byggregler började gälla den 1 juli 2025. Byggreglerna innehåller funktionskrav, men anger inte hur kraven ska uppfyllas.

I de övergripande bestämmelserna för respektive författning ingår delar om projektering och utförande. De övergripande bestämmelserna innehåller även delar om kontroll av projekteringen, utförandet samt den färdiga byggnaden.

Följande författningar innehåller bestämmelser som tillåter mindre avvikelser:

- Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2024:6) om bärförmåga, stadga och beständighet i byggnader m.m.
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:8) om skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö samt hushållning med vatten och avfall
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:9) om säkerhet vid användning av byggnader
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:10) om skydd mot buller i byggnader
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:11) om bostäders lämplighet för sitt ändamål
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:12) om byggnaders tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga
- Boverkets föreskrifter (BFS 2024:13) om krav på tomter m.m.

Mindre avvikelse får göras från dessa föreskrifter i följande fall:

- om det finns särskilda skäl
- byggnaden ändå kan antas bli tekniskt tillfredsställande
- det inte finns någon avsevärd olägenhet från annan synpunkt.

Om mindre avvikelse tillämpas ska skälen för detta dokumenteras i samband med projekteringen.

I övrigt medger Boverkets byggregler från 2025 inga undantag eller möjlighet till dispens i händelse av kris, höjd beredskap eller krig. Boverket har rådighet att upphäva eller ändra myndighetens föreskrifter vid behov. Krav på lag och förordningsnivå kvarstår dock.

Boverkets byggregler omfattar inte energihushållning och dessa regler finns kvar i Boverkets byggregler – föreskrifter och allmänna råd, BFS 2011:6. Boverket remitterade i början av januari 2026 ett förslag avseende byggregler på detta område som en del av införlivandet av det

omarbetade EPBD. Direktivets krav om installation av solenergiteknik kan komma att påverka totalförsvarets intressen. Vikten av ett robust och leveranssäkert energisystem beaktas även inom ramen för framtagandet av de nya byggreglerna i sin helhet.

Inom ramen för införlivandet av det omarbetade EPBD remitterade Boverket i januari 2026 även ett förslag avseende nya byggregler om hållbar mobilitet, innehållande föreskrifter om att byggnader ska ha tillgång till utrustning för laddning av elfordon och cykelparkeringsplatser.

Undantagen i PBF leder till att Boverkets byggregler om energihushållning, bredbandsanslutning och hållbar mobilitet inte omfattar vissa totalförsvarsbyggnader, se avsnitt 2.3.3.

Analys

Boverket har bemyndigande att meddela föreskrifter om bland annat byggnadsverks tekniska egenskaper. Boverkets nya byggregler innehåller funktionskrav, men anger inte hur kraven ska uppfyllas. I de allra flesta fall finns det alltså inte längre allmänna råd, eller hänvisningar till specifika standarder, eller liknande.

De nya reglerna ska främja nya tekniska lösningar och öppna upp för användandet av nya material och metoder. Det innebär att byggsektorn får utrymme för att konkretisera relevanta krav för det enskilda fallet, både till vardags och i händelse av kris, höjd beredskap och krig. Boverkets bemyndigande sträcker sig inte till att medge avsteg från uppfyllandet av de tekniska egenskapskraven (utom i fråga om tillfälliga anläggningsboenden enligt 3 kap. 28 § PBF). I händelse av krig har i stället regeringen bemyndigande att meddela avvikande föreskrifter enligt 16 kap. 14 § PBL.

Viss ledning om hur avsteg från gällande krav kan hanteras kan hämtas från regelverket om tillfälliga anläggningsboenden, i form av Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2016:5) om anpassningar och avsteg för tillfälliga anläggningsboenden.

Certifierade sakkunniga

I PBL finns en möjlighet att förstärka kunskapen i byggherrens organisation inom vissa områden med funktionskontrollanter och sakkunniga.

Dessa personer ska vara certifierade av ett ackrediterat certifieringsorgan. Certifieringar enligt PBL finns inom följande områden och kraven specificeras i följande föreskrifter:

- brandskydd – Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2011:17) om certifiering av sakkunniga inom brandskydd
- energi – Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2007:5) för certifiering av energiexpert

- ventilation – Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:16) om funktionskontroll av ventilationssystem och certifiering av sakkunniga funktionskontrollanter
- kulturvärden – Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:15) om certifiering avseende kulturvärden
- tillgänglighet – Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:18) om certifiering av sakkunniga av tillgänglighet.

Det finns ingen allmän skyldighet att använda sig av certifierade sakkunniga inom dessa områden. Om byggnadsnämnden bedömer att en eller flera kontroller inte på ett betryggande sätt kan ske inom ramen för byggherrens dokumenterade egenkontroll, kan nämnden besluta att kontrollen ska utföras av en certifierad sakkunnig (10 kap. 8 § och 24 § 1 PBL). Det finns därmed inte heller några undantag från Boverkets föreskrifter om certifierade sakkunniga.

Därutöver finns det i plan- och bygglagstiftningen bestämmelser om obligatorisk funktionskontroll av ventilationssystem i byggnader, OVK. Kontrollen ska utföras av en certifierad sakkunnig funktionskontrollant (8 kap. 25 § PBL och 5 kap. 1 § PBF). Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2011:16) om funktionskontroll av ventilationssystem och certifiering av sakkunniga funktionskontrollanter medger undantag från kravet på OVK i fråga om byggnader som är avsedda för totalförsvaret och som är av hemlig natur.

Boverkets föreskrifter (BFS 2020:5) om detaljplan

Föreskrifterna innehåller inga krisspecifika bestämmelser. De medger inte heller några möjligheter till dispens eller undantag.

Boverkets föreskrifter (BFS 2024:2) om översiktsplan

Information som ska framgå av en översiktsplan ska identifieras enligt tabellerna i föreskriften.

Tabell 3 innefattar "Riksintressen enligt 3 kap. 5–9 §§ och 4 kap. 2–8 §§ miljöbalken" med följande beskrivning: "Anläggning för totalförsvaret Mark- och vattenområde som är av riksintresse för totalförsvarets anläggningar enligt 3 kap. 9 § miljöbalken och hur kommunen avser att tillgodose riksintresset".

Boverkets föreskrifter (BFS 2025:1) om regionplan

Information som ska framgå av en regionplan ska identifieras enligt tabellerna i föreskriften.

Tabell 4 innehåller en lista över riksintressen enligt 3 kap. 5–9 §§ och 4 kap. 2–8 §§ miljöbalken. Tabellen anger "Anläggningar för totalförsvaret" med beskrivningen "Mark- och vattenområde som är av riksintresse

för totalförsvarets anläggningar enligt 3 kap. 9 § miljöbalken och hur regionen har tillgodosett riksintresset".

Boverkets föreskrifter om hissar och vissa andra motordrivna anordningar

Bestämmelser om hissar och vissa andra motordrivna anordningar finns i följande föreskrifter:

- Boverkets föreskrifter (BFS 2025:11) om krav för användning av motordrivna anordningar
- Boverkets föreskrifter (BFS 2025:12) om kontroll samt ackreditering av kontrollorgan för motordrivna anordningar
- Boverkets föreskrifter (BFS 2025:13) om hissar och säkerhetskomponenter av hissar.

De bestämmelser som införlivar EU:s hissdirektiv tas upp under avsnittet om EU-rätt. Krisspecifika bestämmelser finns i viss utsträckning på EU-nivå.

I fråga om andra motordrivna anordningar innehåller föreskrifterna inga krisspecifika bestämmelser. I fråga om icke-harmoniserade motordrivna anordningar har Sverige rätt att meddela tekniska föreskrifter i den utsträckning som behövs. Sådana föreskrifter ska dock anmälas enligt anmälningsdirektivet (EU) nr 2015/1535.

Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2013:7) om språkkrav för prestandadeklARATIONER och vissa andra handlingar om byggprodukter,

Föreskrifterna utgår ifrån medlemsstaternas befogenhet att föreskriva vilket eller vilka språk viss produktdokumentation ska tillhandahållas på, när produkterna säljs i Sverige. Boverket är föreskrivande myndighet enligt ett bemyndigande i 10 kap. 26 § PBF.

Föreskrifterna innehåller inga krisspecifika bestämmelser. Det är dock möjligt att inom ramen för Boverkets bemyndigande justera språkkraven när så behövs med hänsyn till beredskap eller av andra anledningar.

Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2011:19) om typgodkännande och tillverkningskontroll,

Det är frivilligt att ansöka om typgodkännande av byggprodukter som inte omfattas av harmoniserad unionslagstiftning. Det finns därmed inte heller några undantag från Boverkets föreskrifter om typgodkännande.

Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2016:5) om anpassningar och avsteg för tillfälliga anläggningsboenden,

Syftet med föreskrifterna är att möjliggöra anpassningar och avsteg från vissa krav i plan- och bygglagstiftningen. Det finns därmed inte heller några undantag från föreskriften.

Boverkets byggregler (BFS 2011:6) – föreskrifter och allmänna råd, avsnitt 9, energihushållning

I avsnitt 9 ställs ett övergripande krav på energihushållning som innebär att byggnader ska vara utformade så att energianvändningen begränsas genom låga värmeförluster, lågt kylbehov, effektiv värme- och kylanvändning och effektiv elanvändning. Energikravet är formulerat som en gräns för energianvändningen uttryckt i kilowattimmar primärenergi per kvadratmeter och år som inte ska överskridas. Därutöver finns mer detaljerade krav för värmeisolering, värme- kyl- och luftbehandlingsinstallationer, effektiv elanvändning och installation av mätsystem för uppföljning av byggnadens energianvändning.⁷⁴

Reglerna i avsnitt 9 gäller för alla byggnader med undantag för

- växthus eller motsvarande byggnader som inte skulle kunna användas för sitt ändamål om dessa krav behövde uppfyllas
- bostadshus som används eller är avsedda för användning antingen mindre än fyra månader per år eller under en begränsad del av året motsvarande en energianvändning som beräknas vara mindre än 25 procent av vad som skulle vara fallet vid helårsanvändning
- byggnader där inget behov av uppvärmning eller komfortkyla finns under större delen av året
- byggnader där inget utrymme avses värmas till mer än 10 °C och där behovet av energi för komfortkyla, tappvarmvatten och byggnadens fastighetsenergi är lågt.

Kraven i avsnittet 9:2 behöver inte uppfyllas för byggnader där värmetskottet från industriella processer inom byggnaden täcker större delen av uppvärmningsbehovet. Detta ska visas genom särskild utredning.

I övrigt medger föreskrifterna inga undantag.

2.3.5 Miljöbalken

MB innehåller i dagsläget en krisspecifik bestämmelse i form av 10 kap. 19 §, som anger att miljöbalkens kapitel 10 (om verksamheter som orsakar miljöskador) inte gäller för bland annat skador som orsakats av en väpnad konflikt, en fientlighet, ett inbördeskrig, ett uppror eller en exceptionell och oundviklig naturhändelse som inte varit möjlig att skydda sig mot, eller av en verksamhet eller åtgärd vars enda syfte varit att skydda mot en naturkatastrof.

Därutöver innehåller MB ett antal bestämmelser som berör totalförsvaret:

⁷⁴ Webbsida: Boverket. Energihushållning. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/energi-hushallning/> Hämtad 2026-06-04.

- 2 kap. 7 § MB anger att det vid en rimlighetsavvägning ska tas hänsyn även till totalförsvaret.
- 3 kap. 9 § MB anger att mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen. Områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna.
- 3 kap. 10 § MB anger att om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vatten och den fysiska miljön i övrigt. Behövs området eller del av detta för en anläggning för totalförsvaret ska försvarsintresset ges företräde.
- 4 kap. 1 § MB reglerar områden som i sin helhet är av riksintresse och anger att vissa bestämmelser inte utgör hinder för utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet eller för utförandet av anläggningar som behövs för totalförsvaret.
- 6 kap. 3 § MB anger att en myndighet eller kommun som upprättar eller ändrar en plan eller ett program som krävs i lag eller annan författning ska göra en strategisk miljöbedömning, om genomförandet av planen, programmet eller ändringen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Skyldigheten gäller dock inte planer och program som endast syftar till att tjäna totalförsvaret eller räddningstjänsten.

Därutöver får regeringen, i den utsträckning det på grund av rådande särskilda förhållanden är nödvändigt för att stärka försvarsberedskapen, meddela föreskrifter för totalförsvaret som avviker från miljöbalken, dock inte inom sådant ämnesområde för vilket föreskrifter måste meddelas i lag (1 kap. 5 § MB).

Analys

Regeringen har i viss utsträckning rätt att meddela föreskrifter som avviker från MB, om det behövs för att stärka försvarsberedskapen.

2.3.6 Förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden, Hushållningsförordningen

Hushållningsförordningen anger att Boverket har uppsikt över hushållningen med de mark- och vattenområden som omfattas av 4 kap. 1–7 §§ MB. Boverket har dessutom allmän uppsikt över hushållningen med mark- och vattenområden (1 a § hushållningsförordningen).

Bestämmelser om att Boverket ska verka för samordning av de statliga myndigheternas arbete med underlag för tillämpningen av 3–5 kap. MB finns i förordningen (2022:208) med instruktion för Boverket.

Analys

Hushållningsförordningen innehåller inga krisspecifika bestämmelser. I fråga om riksintresse för totalförsvarets anläggningar finns en bestämmelse i 2 a § 12 med möjlighet för Försvarsmakten och MCF att inom respektive ansvarsområde peka ut områden som bedöms vara av riksintresse för totalförsvarets anläggningar enligt 3 kap. 9 § MB.

2.3.7 Lagen (2006:985) om energideklarationer för byggnader

Lag (2006:985) om energideklaration för byggnader, LED, och förordning (2006:1592) om energideklaration för byggnader, FED, innehåller inga undantag för krissituationer.

Enligt 2 § FED är dock byggnader som är avsedda för totalförsvaret och som på grund av byggnadens utformning eller den verksamhet som bedrivs där är av hemlig natur, undantagna från skyldigheten att energideklaras. Förordningens 8 a § undantar vidare byggnader som är avsedda för totalförsvaret eller som annars är av betydelse för Sveriges säkerhet från skyldigheten att inspektera vissa uppvärmnings- och luftkonditionerings-system.

Boverket är tillsynsmyndighet enligt LED. Enligt 19 § FED ska Boverket varje år göra en validitetskontroll av uppgifter som använts för upprättandet av energideklarationer och av de resultat som angivits i energideklarationen. Validitetskontrollen ska baseras på ett underlag som består av minst en procent av statistiskt relevanta energideklarationer som har upprättats under ett år. Energideklarationerna ska vara slumpvis utvalda.

Ytterligare bestämmelser finns i Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BFS 2007:4) om energideklaration för byggnader. Enbart byggnads- och kulturminnen är undantagna skyldigheten att energideklarera enligt föreskrifter.

Analys

Nationella bestämmelser om energideklarationer är i stora delar ett införlivande av EPBD. Medlemsstaten Sverige har en skyldighet att utföra tillsyn i den utsträckning som framgår av direktivet, och har inte rätt att besluta om egna undantag utöver det som är tillåtet i fråga om byggnader av hemlig natur. Skyldigheten att bedriva tillsyn av energideklarationer medger inte heller några undantag.

Lagen (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader

Lagen (2021:787) om klimatdeklaration för byggnader och förordningen (2021:789) om klimatdeklaration för byggnader innehåller inga undantag för krissituationer. Boverkets föreskrifter (BFS 2021:7) om klimatdeklaration för byggnader innehåller inte heller några sådana undantag, utan endast undantag i fråga om klimatdeklarationens innehåll och omfattning.

Boverket är tillsynsmyndighet enligt 11 § i förordningen om klimatdeklaration för byggnader. Skyldigheten att bedriva tillsyn medger inte några undantag.

Enligt 5 § 6 i lagen är dock byggnader som är avsedda för totalförsvaret och byggnader av betydelse för Sveriges säkerhet undantagna. Om Af-färsverket svenska kraftnät, Fortifikationsverket, Statens fastighetsverk, Trafikverket eller Specialfastigheter Sverige AB är byggherre och uppför byggnader som är undantagna från skyldigheten också uppför andra byggnader, är dessa också undantagna enligt 4 § i förordningen.

Från den 1 januari 2028 finns det krav på beräkning av klimatpåverkan i det omarbetade EPBD. Kravets tillämpningsområde kommer förändras men fortsatt endast omfatta uppförande av byggnader. Undantaget för totalförsvaret med mera ska enligt direktivet vara det samma som för energideklarationsplikten, se avsnitt 2.3.7.

3 Sammanställning och bedömning av hinder

3.1 Nato

Sverige är fullvärdiga medlemmar i Nato sedan år 2024. Medlemskapet ger Sverige försvarsgarantier, men medlemskapet innebär också att Sverige har skyldigheter. Vissa av dessa skyldigheter har en direkt inverkan på den svenska bygg- och anläggningssektorn.

3.1.1 Information

Som medlemmar i Nato ska Sverige i enlighet med artikel 3 Nordatlantiska fördraget bygga upp ett motståndskraftigt samhälle genom en civil beredskapsförmåga. Beredskapsarbetet ska stärka Natos resiliens, det vill säga medlemsstaternas förmåga att motstå och återhämta sig från större störningar och kriser som exempelvis hybridattacker, väpnat angrepp, avbrott i kritisk infrastruktur eller naturkatastrofer.⁷⁵ Nato pekar ut tre grundförmågor som särskilt viktiga för att samhället ska fungera. Förmågan att

- säkerställa politiskt beslutsfattande och centrala ledningsfunktioner
- säkerställa viktiga samhällsfunktioner
- säkerställa civilt stöd till militära verksamheter.⁷⁶

Utöver dessa tre grundförmågor ska Sverige stärka den civila motståndskraften genom de sju civila förmågekraven.⁷⁷

Eftersom förstörda eller skadade byggnader, anläggningar och infrastruktur påverkar flera av samhällets grundläggande funktioner är det nödvändigt att det finns en beredskap att reparera dessa samt att vid behov uppföra nya byggnader, anläggningar och infrastruktur.⁷⁸ I Sverige finns beredskapsgraderna skärpt beredskap och högsta beredskap. Begreppet höjd beredskap samlar de båda beredskapsgraderna.⁷⁹ Inom Nato finns det flera nivåer av beredskapshöjningar som kan aktualiseras vid kollektivt

⁷⁵ Webbsida: Myndigheten för civilt försvar, Natos civila beredskapsarbete.

<https://www.mcf.se/sv/om-oss/internationella-samarbeten/natosamarbete/natos-civila-beredskapsarbete/> Hämtad 2026-04-20.

⁷⁶ Webbsida: Nato, Resilience, civil preparedness and Article 3.

<https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3> Hämtad 2026-04-20.

⁷⁷ Webbsida: Myndigheten för civilt försvar, Natos civila beredskapsarbete.

<https://www.mcf.se/sv/om-oss/internationella-samarbeten/natosamarbete/natos-civila-beredskapsarbete/> Hämtad 2026-04-20.

⁷⁸ SOU 2025:68 s. 23.

⁷⁹ 1 § LTH.

försvar och andra kriser. Natos styrkemodell är baserad på ett beredskapssystem i tre nivåer:

- Nivå 1 består av styrkor med 0–10 dagars beredskap.
- Nivå 2 inkluderar styrkor med 10–30 dagars beredskap.
- Nivå 3 representerar styrkor med 30–180 dagars beredskap.⁸⁰

Även om Nato har höjt sin beredskap kan det bli så att Sverige måste förhålla sig till sin frestida lagstiftning.⁸¹ Detta innebär att det ställs långtgående krav på Sverige att kunna säkerställa en motståndskraftig bygg- och anläggningssektor även om Sverige inte befinner sig i nationell höjd beredskap.

Regeringen undertecknade år 2014 ett samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd.⁸² Avtalet reglerar översiktligt de juridiska och finansiella aspekterna av att ge och ta emot civilt- och militärt stöd från en annan nation på värdlandets territorium. Avtalet kan användas över hela skalan av situationer från fred, till exempel i samband med övningar, och kriser till krig.⁸³ Värdlandsstöd kan innefatta allt från tillfälliga bostäder, transporter, tolkning, tillstånd och dispenser, lagerhållning och sjukvård till bemanning av mottagningsplatser eller uppställningsplatser.⁸⁴

Utöver värdlandsavtalet har Sverige också ingått särskilda avtal med USA. DCA-avtalet utgör ett exempel på ett sådant avtal.⁸⁵ DCA-avtalet reglerar förutsättningarna för amerikanska styrkor att verka i Sverige. Det rör sig bland annat om frågor om amerikansk militär personals rättsliga status, tillgång till baseringsområden, förhandslagring av materiel samt regler om skatt och tull. Alla aktiviteter ska ske med full respekt för svensk suveränitet, svenska lagar och Sveriges internationella förpliktelser och det närmare säkerhetssamarbetet som fastställs genom DCA-avtalet sker i enlighet med folkrätten och baseras på svenskt samtycke.⁸⁶ Av

⁸⁰ Webbsida: Nato, NATO Force Model. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/nato-force-model> Hämtad 2026-03-31.

⁸¹ Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap, SOU 2025:68 s. 78. <https://www.regeringen.se/contentassets/3eba6c646a224e25bc51eb69c2f2358d/nya-samverkansformer-modern-byggnads--och-reparationsberedskap-sou-202568.pdf> Hämtad 2026-03-12.

⁸² SÖ 2016:18.

⁸³ Ds 2015:39 s. 29 f.

⁸⁴ Myndigheten för civilt försvar. Faktablad: Att kommunicera värdlandsstöd. <https://www.mcf.se/contentassets/202af8cf71744c929bf0e941031725bc/faktablad-att-kommunicera-varldlandsstod.pdf> Hämtad 2026-03-25.

⁸⁵ Defence cooperation agreement (DCA), Avtal om försvarssamarbete mellan Konungariket Sveriges regering och Amerikas förenta staters regering (SÖ 2024:9).

⁸⁶ Webbsida: Regeringen, Avtal om försvarssamarbete med USA. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/militart-forsvar/avtal-om-forsvarssamarbete-med-usa-dca/> Hämtad 2026-03-25.

bilaga A till avtalet framgår vilka anläggningar och områden som omfattas.

Följande artiklar i DCA-avtalet har direkt inverkan på den svenska bygg- och anläggningssektorn.

- Enligt artikel 3.6 får amerikanska styrkor, amerikanska leverantörer och svenska leverantörer i samordning med det svenska verkställande organet utföra bygg- och anläggningsarbete på de överenskomna anläggningarna och områdena samt ändra och förbättra dem för att främja den verksamhet och de ändamål som anges i punkt 1 i denna artikel. Mot bakgrund av parternas gemensamma avsikt att de tekniska kraven och byggstandarderna för sådana projekt som genomförs av amerikanska styrkor eller för deras räkning bör vara förenliga med båda parternas krav och standarder ska de amerikanska styrkorna samråda med behöriga svenska myndigheter i frågor som rör bygg- och anläggningsarbete, ändringar och förbättringar. Parterna avser att genomföra denna punkt i enlighet med gemensamt beslutade förfaranden. Amerikanska styrkor får använda egen utrustning och personal för att utföra sådant bygg- och anläggningsarbete och sådana ändringar och förbättringar.
- Enligt artikel 3.10 ska det svenska verkställande organet underlätta de amerikanska styrkornas arbete enligt denna artikel genom att inhämta de svenska tillstånd som krävs för sådant bygg- och anläggningsarbete och sådana ändringar och förbättringar som utförs av amerikanska styrkor eller för deras räkning. Sådana tillstånd ska utfärdas utan kostnad för amerikanska styrkor, amerikanska leverantörer eller svenska leverantörer.
- Enligt artikel 27.1 bekräftar USA att landet i sin verksamhet kommer att respektera relevant svensk lagstiftning gällande miljö, säkerhet och folkhälsa, inklusive sanitära och fytosanitära aspekter. Sverige bekräftar sin hållning att lagar, förordningar och standarder gällande miljö, folkhälsa och säkerhet ska genomföras med vederbörlig hänsyn till amerikanska styrkors, anhörigas och amerikanska leverantörers hälsa och säkerhet. Parterna är överens om att anta ett preventivt snarare än reaktivt förhållningssätt till miljöskydd, folkhälsa och säkerhet. Parternas behöriga myndigheter avser att samråda i frågor som rör miljö, folkhälsa och säkerhet.

3.1.2 Vägledning

Sverige och Nato har olika beredskapsnivåer. Det finns därför ett behov av vägledning kring hur det svenska totalförsvaret kan aktiveras när Sverige befinner sig i fredstid, men Nato ställer krav på exempelvis världslandsstöd. Byggnads- och reparationsberedskap innebär en förmåga att planera, projektera och utföra byggnads- och anläggningsarbeten samt tillhandahålla material, maskiner samt övrig utrustning och produkter vid

fredstida krissituation, höjd beredskap och krig. En väl fungerande byggnads- och reparationsberedskap kan därför bli avgörande för att möta Natos krav.

Vid samverkan har det framkommit ett behov av vägledning kring vad världlandsstödet och DCA-avtal⁸⁷ innebär för den svenska bygg- och anläggningssektorn. Beredskapssektorerna, tillsammans med regionerna och kommunerna, behöver förstå resursbehovet och processen för att skapa förutsättningar för världlandsstöd. Det finns vidare ett behov av att klargöra hur tillämpningen av utländsk lag enligt DCA-avtal påverkar den inhemska lagstiftningen, däribland miljölagstiftningen.

Vid samverkan har det vidare lyfts behovet av ett förtydligande kring finansieringsprinciperna inom Nato (Nato's common funds) med frågan om Sverige kan stå kostnaden för åtgärder i avvaktan på finansiering från Nato.

3.2 EU-rätten

3.2.1 Produktlagstiftningen

Vid samverkan har frågor uppkommit kring kritiska material. Kritiska råmaterial regleras i förordning (EU) nr 2024/1252⁸⁸.

Identifierade kritiska material har rötterna i EU:s importberoende. Syftet med EU:s råmaterialförordning är att säkra unionens tillgång till en trygg, resilient och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och att främja effektivitet och cirkularitet längs hela värdekedjan. För att uppnå detta innehåller förordningen åtgärder för att minska risken för störning av försörjningen av kritiska råmaterial genom att

- stödja strategiska projekt
- diversifiera importen
- stimulera tekniska framsteg och resurseffektivitet
- förbättra EU:s förmåga att övervaka och bemöta försörjningsrisker
- säkerställa att kritiska råmaterial och produkter kan röra sig fritt i hela EU, samtidigt som man uppfyller höga standarder för miljö, samhällsansvar och bolagsstyrning.

EU-kommissionen och medlemsstaternas myndigheter övervakar försörjningsriskerna genom att övervaka vissa parametrar och genom att utföra stresstester av relevanta leveranskedjor. Dessutom samarbetar

⁸⁷ Defence cooperation agreement.

⁸⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1252 av den 11 april 2024 om inrättande av en ram för säkerställande av trygg och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och om ändring av förordningarna (EU) nr 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 och (EU) 2019/1020.

kommissionen med medlemsstaterna för att samordna EU:s strategiska lager av strategiska råmaterial för att minska potentiella försörjningsstörningar.

Intresseavvägning för kritiska material

I samband med genomförd workshop uppkom frågor kring SGU:s kartläggning av material och vilka riksintressen som har företräde när brist föreligger på råvaror eller material. Flera samverkansparter tog upp problematiken kring intresseavvägningen och vems behov som väger tyngst. Den typen av avvägning regleras inte i EU-förordningen om kritiska råmaterial och ligger inte heller inom Boverkets ansvar. Avvägning mellan riksintressen regleras i miljöbalken.

Särskilt om natursten

Vid samverkan har också lyfts vikten av Boverkets tillsyn över natursten och angränsande råmaterial. I fråga om byggmaterial som omfattas av krav på dokumentation enligt strålskyddslagstiftningen har Boverket år 2026 inlett ett riktat marknadskontrollprojekt med fokus på natursten. Boverket har en dialog med Strålsäkerhetsmyndigheten, som är regelskrivande myndighet enligt bemyndigandet i strålskyddsförordningen. Boverkets eget bemyndigande utifrån nämnda lagstiftning är begränsat till verkställighet av kravet på uppgifter om radionuklider i byggnadsmaterial.

3.2.2 Hinder

Energi- och klimatdeklarationer

Vid samverkan har hinder identifierats kopplade till reglerna för energiprestanda. Regelverket bygger på EU-direktivet EPBD och medger vissa undantag. Förutom totalförsvarets byggnader är undantagen begränsade till byggnader som används:

- som fritidshus
- för andakt eller religiös verksamhet
- som industri eller verkstad
- för jordbruk, skogsbruk eller därmed jämförlig näring.

Medlemsstaterna har inte mandat att undanta ytterligare byggnader från energiprestandakraven och från kravet på energideklaration än vad som medges i EPBD.

Vid samverkan har motsvarande hinder identifierats i fråga om klimatdeklarationer. I regler om klimatdeklarationer ställs krav på att upprätta en klimatdeklaration vid uppförande av nya byggnader. Några typer av byggnader är undantagna. Reglerna har tillkommit efter nationellt initiativ. Det är möjligt att skapa ytterligare undantag. Flera

samverkansparter har dock påpekat att man bör reflektera över nyttan med sådana undantag så att man inte tar fram verkningslösa regeländringar.

Från och med år 2028 kommer det ställas krav på att beräkna och redovisa klimatpåverkan enligt EPBD. Det gäller då uppförande av nya byggnader. Från år 2028 gäller kravet endast större byggnader, för att från år 2030 gälla även mindre byggnader. Det kommer finnas några undantag från kravet, men det styrs av EPBD och det är inte möjligt utifrån EU-rätten att skapa ytterligare undantag.

Strålskyddslagstiftning

Vid samverkan har det konstaterats att gränsvärdet för strålning i naturligt förekommande byggnadsmaterial ofta är på gränsen när det gäller bergmaterial. I dagsläget är det krav på att den som tillhandahåller ett radioaktivt material ska genom märkning eller på annat lämpligt sätt lämna uppgifter som har betydelse från strålskyddssynpunkt till mottagaren av det radioaktiva materialet. Byggnadsmaterial avser byggprodukter som är avsedda att ingå i byggnader. Kravet på information om strålning är samma oavsett vilken typ av byggnad som produkten ska användas till. Informationskraven härstammar från ett Euratomdirektiv⁸⁹ (för mer information se avsnitt 2.2.6), vilket innebär att möjligheterna att lätta på kraven är begränsade.

Strålskyddsdirektivets⁹⁰ artikel 75.3 anger att när det gäller byggnadsmaterial som riskerar att avge doser som överskrider referensnivån, ska medlemsstaterna besluta om lämpliga åtgärder, vilka får innefatta särskilda krav i relevanta byggregler eller restriktioner av den planerade användningen av sådana material. Vid samverkan har det påpekats att material som är nära gränsen kan fungera i olika typer av byggnader som man tillfälligt vistas i, till exempel pumpstationer för avloppsvatten. Samverkansparterna menar att det kan finnas anledning att se över kraven för att möjliggöra användning av material som ligger på gränsen för vad som är tillåtet enligt strålskyddslagstiftningen. Detta ligger inom ramen för medlemsstatens befogenhet att skriva byggregler.

⁸⁹ Strålskyddsdirektivet 2013/59/Euratom

⁹⁰ Rådets direktiv 2013/59/Euratom av den 5 december 2013 om fastställande av grundläggande säkerhetsnormer för skydd mot de faror som uppstår till följd av exponering för joniserande strålning, och om upphävande av direktiven 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom, 97/43/Euratom och 2003/122/Euratom.

3.2.3 Vägledning

CER-direktivet

Flera samverkansparter har undrat varför implementeringen av CER-direktivet (EU) nr 2022/2557⁹¹ dröjer.

Direktivet ställer krav på vissa organisationer som tillhandahåller samhällsviktig verksamhet. De som omfattas får krav på sig att vidta åtgärder som stärker motståndskraften i verksamheten. Detta ska ske genom att exempelvis kontinuerligt arbeta med risk- och kontinuitetshantering, men även ha förmågan att kunna hantera störningar eller avbrott i verksamheten. Detta ska gälla oavsett om störningen eller avbrottet har föräntlets av till exempel naturolyckor, terroristattacker, pandemier eller andra allvarliga händelser. Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer våra viktigaste samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet. Dessa verksamheter bedrivs både av privat och offentlig sektor.⁹²

Medlemsstaterna skulle senast den 17 januari 2026 ta fram en nationell riskbedömning och en strategi för kritiska verksamhetsutövares motståndskraft. Enligt direktivet ska medlemsstaterna också senast den 17 juli 2026 identifiera verksamhetsutövare som erbjuder samhällsviktiga tjänster inom sektorerna energi, transport, bankverksamhet, finansmarknadsinfrastruktur, hälso- och sjukvård, dricksvatten, avloppsvatten, digital infrastruktur, offentlig förvaltning, rymden samt produktion, bearbetning och distribution av livsmedel.

Direktivet är ett minimidirektiv med innebörden att den svenska lagstiftningen skulle kunna innehålla mer långtgående skyldigheter. Utredningen Motståndskraft i samhällsviktiga tjänster, slutbetänkande (SOU 2024:64) innehåller förslag om införlivning av CER-direktivet i svensk rätt och förslag till ändring i befintlig lagstiftning såsom offentlighets- och sekretesslagen, säkerhetsskyddslagen och cybersäkerhetslagen (2025:1506). Utredningens förslag var att de nya bestämmelserna skulle träda i kraft den 1 augusti 2025. Regeringen tog emot betänkandet den 18 september 2024.

MCF har publicerat en tidslinje på sin webbplats⁹³. Av den framgår bland annat att ett stort antal remissinstanser lämnade synpunkter på

⁹¹ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2022/2557 av den 14 december 2022 om kritiska entiteters motståndskraft och om upphävande av rådets direktiv 2008/114/EG.

⁹² Webbsida: Myndigheten för civilt försvar, EU:s arbete med att stärka motståndskraften i samhällsviktig verksamhet. <https://www.mcf.se/sv/om-oss/internationella-samarbeten/eu-samarbete/eu-och-skydd-av-samhallsviktig-verksamhet/> Hämtad 2026-03-27.

⁹³ Webbsida: Myndigheten för civilt försvar, Tidslinje för införandet av CER-direktivet. <https://www.mcf.se/sv/arnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskap-for->

utredningens förslag i början av 2025. Under januari 2026 beslutade regeringen om nationell strategi för Ökad motståndskraft i samhällsviktig verksamhet⁹⁴. Vid upprättandet av denna rapport har propositionen En ny lag för ökad motståndskraft hos kritiska verksamhetsutövare ännu inte lämnats⁹⁵. Det innebär att direktivet ännu inte har implementerats. I väntan på implementering ser projektet ett behov av vägledning.

IMERA

EU:s krislagstiftning, också kallad IMERA, ska säkerställa att viktiga varor, tjänster och personer kan röra sig fritt inom EU även under kriser, samt att kritiska produkter finns tillgängliga när EU drabbas av en nödsituation. Förordningen bygger på erfarenheter från bland annat covid-19-pandemin och Rysslands invasion av Ukraina. IMERA antogs den 9 oktober 2024 och börjar gälla den 29 maj 2026. Paketet omfattar huvudförordningen samt en så kallad omnibusförordning⁹⁶ och omnibusdirektiv⁹⁷ med särskilda nödförfaranden.

En central styrelse ska samordna arbetet med medlemsländerna och ger råd om åtgärder för att förebygga eller hantera krisers påverkan på den inre marknaden. Lagstiftningen utgör ett ramverk för krisberedskap genom krisprotokoll, utbildning, övningar och ett tidigt varningssystem för störningar i den inre marknads funktion. Det möjliggör också bevakning av kritiska varu- och tjänstekedjor så att problem upptäcks i tid och åtgärder kan sättas in innan en kris förvärras.

Samverkansparterna har undrat vad det finns för möjlighet till undantag kopplat till produkter, om EU kan förtydliga vilka undantag som skulle kunna bli aktuella vid kris eller krig samt om skillnad görs mellan kris och krig.

[aktorer/samhallsviktig-verksamhet/cer-direktivet/tidslinje-for-inforandet-av-cer-direktivet/](#) Hämtad 2026-04-14.

⁹⁴ Försvarsdepartementet. Nationell strategi för motståndskraft i samhällsviktig verksamhet 2026–2030. [https://www.regeringen.se/contentassets-14b387f02b8c4411b61e1df4aee9339/strategi-for-motstandskraft-i-samhallsviktig-verksamhet.pdf](https://www.regeringen.se/contentassets/14b387f02b8c4411b61e1df4aee9339/strategi-for-motstandskraft-i-samhallsviktig-verksamhet.pdf) Hämtad 2026-04-14.

⁹⁵ Webbsida: Riksdagen, En ny lag för ökad motståndskraft hos kritiska verksamhetsutövare. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/en-ny-lag-for-okad-motstandskraft-hos-kritiska-hd01P%C3%B6u14/> Hämtad 2026-04-14.

⁹⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/2748 av den 9 oktober 2024 om ändring av förordningarna (EU) nr 305/2011, (EU) 2016/424, (EU) 2016/425, (EU) 2016/426, (EU) 2023/988 och (EU) 2023/1230 vad gäller krisförfaranden för bedömning av överensstämmelse, presumtion om överensstämmelse, antagande av gemensamma specifikationer och marknadskontroll till följd av en krissituation på den inre marknaden.

⁹⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/2749 av den 9 oktober 2024 om ändring av direktiven 2000/14/EG, 2006/42/EG, 2010/35/EU, 2014/29/EU, 2014/30/EU, 2014/33/EU, 2014/34/EU, 2014/35/EU, 2014/53/EU, 2014/68/EU vad gäller krisförfaranden för bedömning av överensstämmelse, presumtion om överensstämmelse, antagande av gemensamma specifikationer och marknadskontroll till följd av en krissituation på den inre marknaden.

Krislagstiftningen aktiveras vid kris och ska garantera fri rörlighet för varor, tjänster och personer genom att begränsa vilka restriktioner medlemsländerna får införa samt kräva insyn i deras åtgärder. Den ger EU-kommissionen möjlighet att samordna upphandling av krisrelevanta produkter med medlemsländernas medverkan, begära information från företag, lägga prioriterade beställningar hos företag och påskynda förfaranden för att få ut nödvändiga produkter på marknaden (enligt omnibusförordningen och -direktivet). I fråga om byggprodukter och delsystem/säkerhetskomponenter till linbaneanläggningar gäller omnibusförordningen. I fråga om hissar och säkerhetskomponenter till hissar gäller omnibusdirektivet, vilket behöver implementeras i svensk rätt. Implementeringen kommer att ske i form av ändringar i Boverkets föreskrifter (BFS 2025:13) om hissar och säkerhetskomponenter till hissar. Projektet ser ett behov av vägledning när de uppdaterade föreskrifterna väl finns på plats.

IMERA gör ingen skillnad på kris och krig. Lagstiftningen aktiveras genom ett aktivt beslut från EU-kommissionen.

Medlemsstaterna har inte rätt att frånga reglerna om fri rörlighet av varor, tjänster och personer. För många byggprodukter innebär det alltså att den fria rörligheten fortsatt omfattas av tillämplig harmoniserad unionslagstiftning eller de alternativa förfarandena enligt krislagstiftningen, om kris har utropats. Sverige får dock inte självmant undanta produkter från kraven på dokumentation vid försäljning. Begagnade och återvunna byggprodukter omfattas inte av EU:s krav på dokumentation. I övrigt gäller produktlagstiftningen tills EU-kommissionen beslutar att krislagstiftningen ska aktiveras. När det inträffar, förändras kraven för försäljning i fråga om de produkter som EU-kommissionen har beslutat om. För övriga produkter som inte omfattas av krislagstiftningen fortsätter den vanliga produktlagstiftningen att gälla.

Medlemsstaterna behåller dock sin bestämmanderätt i frågor som inte regleras på EU-nivå. I fråga om användning av byggprodukter, det vill säga acceptabla prestandanivåer hos produkterna i förhållande till uppfyllandet av de tekniska egenskapskraven på byggnadsverk, har medlemsstaterna fortsatt föreskriftsrätt. Det innebär att Sverige har rätt att sänka kraven på produktprestanda vid användning i händelse av kris. Det innefattar också att Sverige fortsatt har rätt att tillåta användning av begagnade produkter, ersättningsvaror och dylikt. Det upplevda hindret är således inget hinder men projektet ser ett behov av vägledning kring gränsdragningen mellan EU:s och medlemsstaternas befogenheter.

3.2.4 Dricksvattendirektivet

Samverkansparterna har konstaterat att det är viktigt att samarbeta med Livsmedelsverket för att få med hela distributionskedjan från vattenproducent till tappställe.

Boverket är samordnande myndighet för hygieniska krav enligt artikel 11 i dricksvattendirektivet (EU) 2020/2184⁹⁸. Syftet med direktivet är att skydda människors hälsa från skadliga effekter av alla typer av föroreningar i dricksvatten genom att säkerställa att vattnet är hälsosamt och rent, samt att förbättra tillgången till dricksvatten. Kraven i artikel 11 omfattar alla byggprodukter som kommer i kontakt med dricksvatten och som används från intag till tappställe. Livsmedelsverket är ansvarig myndighet för hela dricksvattendirektivet.

Begreppet vattentjänster definieras i svensk rätt i vattentjänstlagen (2006:412) och avser vattenförsörjning och avlopp. De allmänna vattentjänsterna omfattar alltså både det vatten som behövs för normal hushållsanvändning och omhändertagande av det avloppsvatten som uppkommer genom denna användning. Syftet med vattentjänstlagen är att säkerställa att vattentjänster ordnas i ett större sammanhang, genom allmänna vattentjänster, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. Kommunen måste således, om vissa förutsättningar är uppfyllda, ordna och driva en allmän va-anläggning. Länsstyrelsen utövar tillsyn över att kommunen fullgör skyldigheten enligt vattentjänstlagen. Havs- och vattenmyndigheten har i uppdrag att ge tillsynsvägledning till länsstyrelserna.

Eftersom leveransen normalt sker via ledningsnät behöver allt levererat vatten kvalitetsmässigt uppfylla livsmedelslagstiftningens krav. Att begreppet allmänna vattentjänster knyts till normal hushållsanvändning innebär dock inte att det enbart är privata hushåll som omfattas. Det finns många typer av verksamheter vars behov av vattenförsörjning och spillvattenhantering kan jämföras med normal hushållsanvändning, såsom restauranger, skolor och förskolor.

Utgångspunkten för krishantering är ansvarsprincipen, enligt vilken den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden också har det i en krissituation. Kommunernas ansvar för vattentjänster utifrån vattentjänstlagen kvarstår således även vid fredstida kriser. Ansvarsprincipen gäller även under höjd beredskap. Det innebär bland annat att de grundläggande principerna för styrningen av landet ska upprätthållas även vid krigsfara och i krig, med vissa undantag. Utredningen Ökad va-beredskap (SOU 2024:82) har lämnat förslag om anpassningar av vattentjänstlagens bestämmelser för att stärka kommunernas förutsättningar att hantera de utmaningar som kan uppstå under fredstida krissituationer och höjd beredskap.

⁹⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten.

3.2.5 Statsstöd

Sverige har begränsade möjligheter att införa statsstöd vid kris, höjd beredskap eller krig utan godkännande från EU-kommissionen.

Det har vid samverkan uppstått frågor kring huruvida Boverket kan betala ut bidrag för uppbyggnad av beredskap inom bygg- och anläggning i form av exempelvis skyddsrumstöd till enskilda eller förbereda stödförfattningar. Boverket kan inte betala ut någon form av stöd utan att ha fått ett bemyndigande från regeringen. Boverket saknar vidare de legala möjligheterna att föreslå förebyggande stödförfattningar eller förgodkända stödförfattningar utan ett konkret regeringsuppdrag. Myndigheten för civilt försvar ansvarar⁹⁹ för kontroll och tillsyn av skyddsrum och det finns i dagsläget inga bidrag att ansöka om för skyddsrum.¹⁰⁰

Vägledning

Vid samverkan har fråga ställts huruvida så kallade försörjningsberedskapsavtal (F-avtal)¹⁰¹ utgör statsstöd och vilka branscher som ska prioriteras. Det finns inte något generellt förbud för det allmänna att ingå F-avtal med näringslivet enligt EU-rätten. Däremot kommer vissa avtal att träffas av de allmänna upphandlingsreglerna och därigenom EU-rätten. Oavsett om det allmänna ingår avtal genom upphandling eller genom beredskapsavtal, däribland F-avtal, får avtalet inte innebära olagliga statsstöd enligt artikel 107 FEUF, konkurrensnedvridningar eller hinder mot den fria rörligheten och etableringsfriheten.¹⁰² Sammanfattningsvis är F-avtal inte att betrakta som statsstöd.

På frågan om vilka branscher som ska prioriteras finns det idag inget svar. Respektive beredskapsmyndighet kan genom försörjningsanalyser kartlägga och analysera behov och kapacitet för kritiska varor och tjänster. Resultatet utgör ett beslutsunderlag för åtgärder som syftar till att stärka försörjningsförmågan inom det aktuella området. F-avtal utgör exempel på en sådan åtgärd. Vilka varor och tjänster som ska prioriteras och i vilken ordning de ska kartläggas i Boverkets arbete med försörjningsanalyser är ännu inte fastställt. Planering och prioritering kommer att ske utifrån de behov som identifieras vid samverkan med behovsägare utifrån perspektivet höjd beredskap.

⁹⁹ Länsstyrelserna har dock föreslagits att överta detta ansvar enligt prop. 2025/26:142.

¹⁰⁰ Webbida: Myndigheten för civilt försvar, Frågor och svar om skyddsrum för fastighetsägare. <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/befolkningsskydd/skyddsrum-och-andra-skyddade-platser/fastighetsagare/fragor-och-svar-om-skyddsrum-for-fastighetsagare/> Hämtad 2026-03-02.

¹⁰¹ Här avses sådana försörjningsberedskapsavtal som beskrivs i betänkandet Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap (SOU 2025:68).

¹⁰² SOU 2025:68 s. 159 ff.

3.3 Komparativ studie av andra länders reglering av försörjningsberedskap

Finland och Norge har liknande geopolitiska och militärgeografiska förutsättningar som Sverige samt har liknande förvaltningsstrukturer och traditioner som Sverige.¹⁰³ I avsnitten nedan följer därför en kort redogörelse över ländernas nationella regleringar av försörjningsberedskap. Avsnittet redogör även för den danska tillfälliga lagen för bygg- och anläggningsprojekt samt operativ verksamhet som är väsentliga för försvaret eller civil beredskap.¹⁰⁴

3.3.1 Finland

I Finland har det offentliga en skyldighet att, genom beredskapsplaner, förberedelser och andra åtgärder, säkerställa att deras verksamhet kan skötas så väl som möjligt under undantagsförhållanden.¹⁰⁵ I 6 kap. finska beredskapslagen regleras byggande och byggprodukter i händelse av undantagsförhållanden. Under dessa förhållande prioriteras bland annat nödvändigt byggande och utpekade byggprodukter får endast säljas till kund med inköpstillstånd.¹⁰⁶

Den finska försörjningsberedskapen regleras i lag om tryggnad av försörjningsberedskapen.¹⁰⁷ Lagen syftar till att trygga de ekonomiska funktioner och där tillhörande tekniska system som är nödvändiga för befolkningens utkomst, dvs. försörjning, landets näringsliv och landets försvar i händelse av undantagsförhållanden eller allvarliga störningar som kan jämföras med undantagsförhållanden. För att trygga försörjningsberedskapen under alla förhållanden ska tillräcklig beredskap att producera förnödenheter samt att styra produktion, distribution, konsumtion och utrikeshandel åstadkommas och upprätthållas.¹⁰⁸ Den finska utgångspunkten är att detta kräver nära samarbete med näringslivet och att detta samarbete ska ske genom avtal och frivilliga åtaganden.¹⁰⁹ Till skillnad från i Norge saknas möjlighet att ställa krav på medverkan eller ålägganden.¹¹⁰

I Finland leds arbetet med försörjningsberedskapen av Försörjningsberedskapscentralen. Försörjningsberedskapscentralen leder arbetet och organiserar privatoffentliga nätverk inom olika sektorer så som industri med flera. Sektorerna är i sin tur indelade i 27 branschpooler och fem

¹⁰³ SOU 2025:68 s. 80 f.

¹⁰⁴ Danmarks författningssamling Lov nr 1097 af 15/09/2025 om bygge- og anlægsprojekter samt driftsaktiviteter med væsentlige nationale forsvarsformål eller væsentlige civile beredskabsformål.

¹⁰⁵ Finlands författningssamling 3 kap. 12 § 1552/2011 Beredskapslag.

¹⁰⁶ Finlands författningssamling 3 kap. 46, 48 §§ 1552/2011 Beredskapslag.

¹⁰⁷ Finlands författningssamling 1390/1992 Lag om tryggnad av försörjningsberedskapen.

¹⁰⁸ 1–2 §§ lagen om tryggnad av försörjningsberedskapen.

¹⁰⁹ SOU 2025:68 s. 84.

¹¹⁰ SOU 2025:68 s. 105.

regionala kommittéer. Poolerna består av cirka 1 500 företag.¹¹¹ Bygg- och anläggningssektorn har en egen pool inom industrisektorn. Poolen samarbetar med den finska försvarsmakten för att säkerställa tillgången till personal, maskiner och byggmaterial vid fredstida kriser, höjd beredskap och krig.¹¹² Den finska försörjningsberedskapen bygger främst på lagerhållning av samhällsviktiga varor, även om kontinuitets baserad försörjning får mer fokus.¹¹³ I Finland är försörjningsplaneringen baserad på den information som delas mellan myndigheter och företag inom sektorerna och poolerna. Därmed är det företagens bedömningar som blir centrala i den finska försörjningsplaneringen.¹¹⁴

3.3.2 Norge

I Norge regleras försörjningsberedskapen i näringsberedskapslagen.¹¹⁵ Lagen reglerar förhållandet mellan offentliga myndigheter och näringslivet och syftar till att avhjälpa försörjningskriser genom att säkra tillgången till varor och tjänster i fredstid och i händelse av krig, krigsfara och krigsliknande förhållanden.¹¹⁶ Den norska utgångspunkten är frivillighet, men om det skulle bli nödvändigt finns även möjlighet för den norska regeringen att vidta starkt styrande åtgärder. Företagens kostnader och förluster ersätts av den norska staten.¹¹⁷ I Norge har man även reglerat drivmedels- och anläggningsbranschen med syfte att öka tillgängligheten av bygg- och anläggningsresurser respektive drivmedel vid kris, höjd beredskap och krig.¹¹⁸

I Norge leds försörjningsberedskapsarbetet genom olika näringsberedskapsråd som upprätthåller samarbetet mellan Närings- och fiskeridepartementet, andra departement och näringslivet. Det finns fyra permanenta råd, däribland Rådet för bygg- och anleggsberedskap.¹¹⁹ Rådet ska agera rådgivande gentemot Närings- och fiskeridepartementet, utbilda och ansvara för beredskapsresurser i form av personal, maskiner och material.¹²⁰ Det norska försörjningsberedskapssystemet bygger i huvudsak på kontinuitetsbaserad försörjning med stöd av beredskapslager för vissa varor.¹²¹ Närings- och fiskeridepartementet genomför, inom ramen för sin försörjningsplanering, risk- och sårbarhetsanalyser för att identifiera vilken del av näringslivet som den norska försörjningsberedskapen är beroende av

¹¹¹ SOU 2025:68 s. 85.

¹¹² SOU 2025:68 s. 89.

¹¹³ SOU 2025:68 s. 86.

¹¹⁴ SOU 2025:68 s. 87.

¹¹⁵ LOV-2011-12-16-65 Lov om næringsberedskap.

¹¹⁶ 2 § næringsberedskapslagen.

¹¹⁷ 17 § næringsberedskapslagen.

¹¹⁸ SOU 2025:68 s. 84, FOR-2013-06-28-807 Forskrift om bygg- og anleggsberedskap og FOR-2018-06-29-1104 Forskrift om et råd for drivstoffberedskap og drivstoffnæringens beredskapsplikter.

¹¹⁹ SOU 2025:68 s. 85.

¹²⁰ SOU 2025:68 s. 90 f.

¹²¹ SOU 2025:68 s. 87.

och upprättar därefter samarbeten med nödvändiga aktörer i näringslivsberedskapsråden.¹²²

3.3.3 Danmark

I Danmark har man infört snabbspår för bygg- och anläggningsprojekt samt operativ verksamhet som är väsentliga för försvaret eller civil beredskap fram till år 2028.¹²³ Det nya regelverket möjliggör undantag från krav på bygglov och miljötillstånd. Enligt lagen kan berörd minister ta över kompetensen från till exempel en lokal kommun att besluta om tillstånd och undantag för byggprojekt eller driftsprojekt. Berörd minister kan föreskriva att specifika regler inom till exempel planerings- och miljöområdet inte ska gälla för projektet eller verksamheten. Även möjligheten till överklagande kan begränsas. Detta innebär att det inte finns någon risk att ett projekt som är viktigt för Danmarks försvar försenas medan ett överklagande behandlas.¹²⁴

3.3.4 Sverige

Det finns ingen samlad lagstiftning om försörjningsberedskap i Sverige, och samtlig försörjningsberedskap bygger i dagsläget på frivillighet. Den svenska försörjningsberedskapen bygger på ett system av fullmaktslagar som ger regeringen utökade möjligheter och befogenheter att stifta lagar och fatta beslut vid krig och krigsfara, vilket annars normalt ankommer på riksdagen.

I Sverige finns det i dagsläget ingen utpekad myndighet som ansvarar för den nationella samordningen av försörjningsberedskapen. Myndigheten för civilt försvar har i ett betänkande föreslagits att ansvara för den nationella samordningen av försörjningsberedskapen.¹²⁵ Frågan bereds hos Regeringskansliet. Sverige delas in i tolv beredskapssektorer, där varje sektor har en sektorsansvarig myndighet. Sektorsmyndigheterna ansvarar för att samverka med näringslivet i den utsträckning det behövs.¹²⁶ Sektorn består i sin tur av beredskapsmyndigheter. Sverige delas också in i sex civilområden där civilområdesansvariga länsstyrelser ska samordna det civila försvaret inom sitt civilområde.¹²⁷ Eftersom det inte finns någon utpekad ansvarig myndighet för den svenska försörjningsberedskapen

¹²² SOU 2025:68 s. 88.

¹²³ Danmarks författningssamling Lov nr 1097 af 15/09/2025 om bygge- og anlægsprojekter samt driftsaktiviteter med væsentlige nationale forsvarsformål eller væsentlige civile beredskabsformål.

¹²⁴ Webbsida: Forsvarsministeriet, Forsvarsministeren og partierne bag forsvarsforliget indgår aftale om ny lov om bygge- og anlægsprojekter på forsvars- og beredskabsområdet. <https://www.fmn.dk/da/nyheder/2025/forsvarsministeren-og-partierne-bag-forsvarsforliget-indgar-aftale-om-ny-lov-om-bygge-og-anlægsprojekter-pa-forsvars-og-beredskabsområdet/> Hämtad 2026-03-11.

¹²⁵ SOU 2023:50 s. 369 ff.

¹²⁶ 24 § andra stycket förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

¹²⁷ Se förordningen (2022:525) om civilområdesansvariga länsstyrelser.

ställs det höga krav på aktörernas förmåga att samarbeta och samordna sitt arbete.

3.4 Nationell rätt

15 kap. regeringsformen

Information

Vid samverkan har fråga uppkommit kring vad krigsplacering av personal och maskiner innebär.

Krigsplacering av personal enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt kan göras av totalförsvarspliktiga med genomförd grundutbildning genom värnplikt eller civilplikt. Krigsplacering med värnplikt eller civilplikt innebär tjänstgöringsplikt. Begreppet krigsplacering används också för planeringsåtgärden att registrera personer hos Plikt- och prövningsverket. Krigsplacering med anställningsavtalet som grund innebär ingen tjänstgöringsskyldighet utan arbetstagaren är ianspråktagen på förhand för tjänstgöring under höjd beredskap.

I betänkandet Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap (SOU 2025:68) föreslås att Boverket ska ta fram ett register för arbetsmaskiner för upprätthållande av bygg- och reparationsberedskapen.¹²⁸ Boverket har vid upprättandet av denna slutrapport inte fått något sådant utpekat uppdrag av regeringen. Om ett maskinregister upprättas innebär det att både Boverket och uttagsmyndigheter, som utövar sina befogenheter enligt förordningen (1992:391) om uttag av egendom för totalförsvarets behov, bör samråda för att undvika att maskiner för byggnads- och reparationsberedskapen är uttagna för annat behov. Uttaget är då att betrakta som en krigsplacering av arbetsmaskinen.

Möjlighet

Flera samverkansparter har påtalat behovet av konkreta scenarioövningar för att identifiera kollisioner i lagstiftningen och komma vidare i planeringsarbetet. Projektet instämmer i att övningar behöver genomföras, dock måste erfarenheter från genomförda övningar omsättas i planer, vidareutbildning och nya övningar för att få effekt.

Vägledning

Vid samverkan har det vidare framkommit att det finns behov av vägledning kring vad aktörer kan förbereda inför en höjd beredskap. Myndigheten för civilt försvar har i början av år 2026 publicerat broschyren

¹²⁸ SOU 2025:68 avsnitt 4.3.4.

Beredskap för företag: Om krisen eller kriget kommer.¹²⁹ Av broschyren framgår bland annat att företagen behöver planera för att kunna bedriva verksamhet oavsett vilken störning företaget utsätts för genom kontinuitetshandling. Företagen behöver vidare planera personalbehovet i verksamheten samt stärka krishanteringsförmågan.

3.4.1 Plan- och bygglagen

3.4.2 Planläggning

Vid samverkan har frågan ställts kring vem som bestämmer vilka byggnader som är av vikt för totalförsvaret, eller av betydelse för Sveriges säkerhet.

Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar).¹³⁰ Försvarsmakten och MCF är ansvariga för att utpeka anspråk på områden som, enligt 3 kap. 9 § andra stycket MB, av myndigheterna bedöms vara av riksintresse för totalförsvarets anläggningar. Detta sker utifrån respektive myndighets ansvarsområden enligt 2 § och 2 a § 12 hushållningsförordningen. Totalförsvarets anläggningar kan bland annat avse övnings- och skjutfält, flygplatser, sjöövningsområden, förläggningar, förråd, tekniska system, anläggningar och områden för beredskapslagring, och sådana som avses komma till användning under krig, exempelvis områden för befästningsanläggningar eller krigsflygfält.

3.4.3 Bygglov

Information

Flera samverkansparter har undrat om det är möjligt att göra undantag från bygglov och upphandling under den kritiska uppbyggnadsfasen.

För upphandling gäller lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU, och lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet, LUFS.

I fråga om lättnader kring bygglov pågår arbete inom ramen för regeringsuppdraget om att ta fram förslag på typgodkännande av småhus.¹³¹ Ett område att se över är hur lovprocessen skulle kunna fungera. En annan del är se över regler som potentiellt skulle kunna skapa hinder, försvara eller fördyra byggandet.

¹²⁹ Myndigheten för civilt försvar (2026). Broschyren Beredskap för företag – Om krisen eller kriget kommer. <https://www.mcf.se/sv/publikationer/beredskap-for-foretag--om-krisen-eller-kriget-kommer/> Hämtad 2026-03-04.

¹³⁰ 1 § lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap.

¹³¹ Webbida: Boverket, Uppdrag att ta fram förslag på typgodkännande av småhus. <https://www.boverket.se/sv/byggande/uppdrag/typgodkannande-av-smahus/> Hämtad 2026-03-31.

En byggherre kan redan nu använda sig av ett certifierat byggprojekteringsföretag vid nybyggnad av vissa bostadshus. Då ska byggnadsnämnden inte göra någon prövning av om utformningskraven om lämplighet och tillgänglighet är uppfyllda. Vid beslutet om startbeskedet ska byggnadsnämnden inte heller göra någon bedömning av om de tekniska egenskapskraven kan antas komma att uppfyllas.¹³²

Regeringen har beslutat att certifierade byggprojekteringsföretag i framtiden ska kallas byggbedömare. Ändringarna träder i kraft den 1 juli 2026 och innebär en utökning från det tidigare systemet med certifierade byggprojekteringsföretag.¹³³ Byggbedömare ska kunna bedöma byggnaders krav genom hela byggprojekt, vilket väntas ge mer förutsägbara och effektiva byggprocesser.¹³⁴

En annan fundering som har lyfts vid samverkan är huruvida det militära försvaret skulle kunna få samordnade bygglov som avser årets planerade projekt i stället för enstaka byggnadsverk.

Möjligheter

Nivåer eller klasser för olika byggnadsklasser kopplat till vilken omfattning av lovplikten som ska gälla

9 kap. 51 § PBL undantar vissa åtgärder kopplade till totalförsvaret från lovplikten. I övrigt är lovplikten inte beroende av vilken typ av verksamhet som är tänkt att bedrivas i byggnaden. Enligt 9 kap. 3 § PBL krävs bygglov för nybyggnad och enligt 9 kap. 9 § PBL gäller kravet även för tillbyggnad. Vissa typer av komplementbyggnader, komplementbostadshus och ekonomibyggnader är emellertid undantagna i den utsträckning som anges i 9 kap. PBL. Det är lagtekniskt tänkbart att utvidga undantaget till att omfatta fler typer av byggnader i händelse av höjd beredskap.

Undantag från utformnings- och egenskapskraven på byggnadsverk gäller i den utsträckning som anges i 8 kap. 6–8 §§ PBL. Bland annat avses byggnader som innehåller en viss andel studentbostäder. Det är lagtekniskt tänkbart att utvidga undantaget till att omfatta fler verksamhetsområden i händelse av höjd beredskap.

PBL innehåller inget bemyndigande att utöka undantagen från lovplikten eller utformnings- och egenskapskraven. Ytterligare undantag eller villkor skulle således kräva en ändring i PBL. Alternativt kan regeringen använda sitt bemyndigande i 16 kap. 14 § PBL för att avvika från kraven i

¹³² Webbsida: Boverket, Certifierade byggprojekteringsföretag i lov- och byggprocessen. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/certifierade-byggprojekteringsforetag/> Hämtad 2026-03-31.

¹³³SFS 2026:712.

¹³⁴Webbsida: Regeringen, prop. 2025/26:172 Effektiv och säker byggprocess. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2026/03/prop.-202526172> Hämtad 2026-04-08.

PBL, men det förutsätter att Sverige är i krig eller krigsfara eller att det råder sådana utomordentliga förhållanden som beror på krig eller krigsfara som riket har befunnit sig i.

Samhällsviktiga funktioner

Plan- och bygglagstiftningen innehåller inga särbestämmelser för samhällsviktiga funktioner. Samverkansparterna har lyft att en möjlighet skulle kunna vara att ha avvikande regler för samhällsviktiga funktioner för att säkerställa att byggnaderna är robusta och självständiga i händelse av höjd beredskap. Till exempel skulle man kunna ställa krav på att sjukhus och skolor utrustas med solceller för att klara energiförsörjningen på egen hand. Samverkansparterna har dock inte föreslagit vem som skulle ansvara för detta. Kommunen är en möjlig aktör.

Snabbspår inom lovprocessen

Försvarsmakten har i samband med samverkansmötet nämnt att Danmark har möjliggjort ett snabbspår inom lovprocessen. Snabbspåret avser bebyggelse som syftar till att bygga upp totalförsvaret. Det är en möjlighet att undersöka den danska lösningen närmare och se om den skulle kunna fungera under svenska förhållanden.

Hinder

Återställande av raserade byggnader

Samverkansparterna har lyft frågor om återställande av befintliga byggnader som raserats till följd av krig eller andra extraordinära händelser:

- Var går gränsen mellan reparation, ändring och nybyggnad?
- Hur fungerar skyldigheten att återställa? Hur lång tid får man på sig? Kan rätten att återställa förverkas om åtgärder inte vidtas inom en viss tid?

Underhåll av byggnadsverk

PBL definierar nybyggnad som uppförande av en ny byggnad eller flyttning av en tidigare uppförd byggnad till en ny plats. Ombyggnad är ändring av en byggnad som innebär att hela byggnaden eller en betydande och avgränsbar del av byggnaden påtagligt förnyas. Åtgärder som vidtas i syfte att bibehålla eller återställa en byggnads konstruktion, funktion, användningssätt, utseende eller kulturhistoriska värde klassas som underhåll.

Det innebär således att återställande av en raserad byggnad utgör underhåll i PBL:s mening. Bestämmelser om underhåll finns i 8 kap. 14 § PBL. Regleringen innebär att ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 8 kap. 4 § PBL i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är

särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

De tekniska egenskapskraven i 8 kap. 4 § PBL ska uppfyllas vid nybyggnad, ombyggnad och annan ändring än ombyggnad. Med normalt underhåll ska de kunna antas komma att fortsätta att vara uppfyllda under en ekonomiskt rimlig livslängd.

En anordning för ett syfte som avses i 8 kap. 4 § första stycket 2–4, 6 eller 8 PBL ska hållas i sådant skick att den alltid fyller sitt ändamål (8 kap. 14 § tredje stycket PBL). Det avser alltså anordningar vars syfte är säkerhet i händelse av brand, skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö, säkerhet vid användning, energihushållning och värmeisolering eller tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Boverket får enligt 10 kap. 11 § PBF meddela föreskrifter om krav på underhåll av sådana anordningar. Byggreglerna om brandskydd preciserar till exempel det tekniska egenskapskravet om säkerhet i händelse av brand. Drift- och underhållsinstruktioner ska upprättas så att byggnaden i drift kan uppfylla kraven i byggreglerna om brandskydd.¹³⁵

Underhåll av allmänna platser

I fråga om underhållet av allmänna platser ansvarar kommunen för underhållet av gator och andra allmänna platser som kommunen är huvudman för (6 kap. 21 § PBL). Om staten är väghållare för en allmän väg inom ett område som omfattas av detaljplanen, ska staten enligt 6 kap. 22 § PBL svara för att vägen underhålls i enlighet med väglagen (1971:948).

Bristande underhåll

Om det brister i underhållet av ett byggnadsverk, får byggnadsnämnden enligt 11 kap. 18 § PBL uppdra åt en certifierad sakkunnig att utreda behovet av underhållsåtgärder. Innan nämnden beslutar om ett sådant uppdrag, ska nämnden i ett föreläggande ge byggnadsverkets ägare tillfälle att inom en viss tid ge synpunkter på uppdraget och på frågan om vem som ska betala kostnaderna för uppdraget.

Om en byggherre, ägare, nyttjanderättshavare, väghållare, kontrollansvarig, sakkunnig eller huvudman för en allmän plats låter bli att vidta en åtgärd och därigenom bryter mot en skyldighet enligt PBL eller föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen, får byggnadsnämnden förelägga denne att inom en viss tid vidta åtgärden (åtgärdsföreläggande, 11 kap. 19 § PBL).

¹³⁵ Webbsida: Boverket, Krav på drift- och underhållsinstruktioner. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/brandskydd/brandskyddsreglerna/drift--och-underhall/> Hämtad 2026-04-08.

När det gäller tillämpningen av underhållskravet i det enskilda fallet måste en skälighetsbedömning göras. Olika omständigheter som kan påverka bedömningen är till exempel byggnadens användning, läge och återstående brukstid. Man bör till exempel kunna ställa högre krav på att byggnaden är väl underhållen om byggnaden ligger i en känslig miljö som till exempel en stadskärna, än om den ligger undanskymt i ett industriområde. Underhållsåtgärder ska utföras så att de värden som finns i bebyggelsen och dess karaktär bibehålls. Kravet innebär till exempel att materialval och färgsättning ska anpassas till byggnadens värde, karaktären på omgivningen och till lokala traditioner (jfr prop. 1985/86:1 s. 513–514).¹³⁶

I händelse av höjd beredskap har byggherren eller annan ansvarig aktör alltså en skyldighet att hålla byggnadsverket i vårdat skick så att de tekniska egenskapskraven fortsatt uppfylls under en ekonomiskt rimlig livslängd. Det finns emellertid ingen lagstadgad tid inom vilken en underhållsåtgärd måste vidtas, utan det är upp till byggnadsnämnden att besluta i samband med ett eventuellt föreläggande. Det finns inte heller någon skyldighet för byggnadsnämnden att förelägga om underhåll eller uppdra en sakkunnig att utreda behovet av underhåll. Det upplevda hindret utgörs alltså inte av lagstiftningen, men byggnadsnämnden kan behöva vägledning för att kunna hantera bristande underhåll i händelse av kris, höjd beredskap eller krig.

Tillfälliga anläggningsboenden omfattar inte internflyktingar

3 kap. 27–29 §§ PBF innebär särskilda undantag för tillfälliga anläggningsboenden. Till följd av en lagändring i december 2025 har det tillkommit ett ändrat bemyndigande i 16 kap. 13 a § PBL. Tidigare fick regeringen bara meddela undantag från vissa specificerade paragrafer i 9 kap. (2 och 10–13 §§) PBL.

I den nya lydelsen får regeringen meddela undantag från alla bestämmelser i 9 kap. som avser kraven på bygglov, rivningslov och marklov. Det innebär en utvidgad bemyndigandegrund, det vill säga att regeringen får större frihet att göra undantag från reglerna om lov i 9 kap. för att snabbt ordna boenden i den situation som bestämmelsen avser. Med andra ord innebär ändringen inte ett hinder.

Samverkansparterna har dock även sett behov av tillfälliga boenden vid flyktingströmmar även inom rikets gränser. Bemyndigandet i 16 kap. 13 a § PBL omfattar inte internflyktingar, vilket kan ses som ett hinder i

¹³⁶ Webbsida: Boverket, Underhåll. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/krav-pa-byggnadsverk-och-tomter/underhall/> Hämtad 2026-04-08.

händelse av höjd beredskap. Om riket är i krig eller krigsfara gäller det allmänna bemyndigandet i 16 kap. 14 § PBL.

Anmälningsskyldighet för eldstäder

Enligt 6 kap. 1 § 4 PBF krävs det en anmälan vid bland annat en installation av en eldstad eller rökkanal. Samverkansparterna har påpekat att braskaminer skulle kunna användas i händelse av strömbortfall vid höjd beredskap och undrar om det är möjligt att utarbeta ett undantag från anmälningsskyldigheten för en viss standardiserad typ av ”nödskaminer”. Plan- och bygglagstiftningen innehåller i dagsläget ingen särreglering av eldstäder vid höjd beredskap, vilket kan uppfattas som ett hinder. Undantaget från anmälningsskyldigheten i 6 kap. 2 § PBF omfattar byggnadsverk avsedda för totalförsvaret, inte ändringar som är påkallade av beredskapsskäl.

3.4.4 Tekniska egenskapskrav

Möjligheter

Samverkansparterna har uttryckt funderingar kring möjligheten att använda ersättningsprodukter. Som framgår under avsnittet om produktlagstiftning finns det inga identifierade hinder när det gäller användning av byggprodukter. Byggherren har möjlighet att välja valfria byggprodukter så länge deras egenskaper är lämpliga, så att det färdiga byggnadsverket uppfyller de tekniska egenskapskraven på byggnadsverk.

De tekniska egenskapskraven listas i 8 kap. 4 § PBL. En möjlighet i beredskapssammanhang skulle kunna vara att se över möjligheten att göra undantag ifrån specifika tekniska egenskapskrav. Vid upprättandet av denna rapport är särskilda undantag möjliga för tillfälliga anläggningsboenden (3 kap. 27–29 §§ PBF). En snarlik lösning är tänkbar i fråga om vissa andra byggnader i händelse av höjd beredskap.

3.4.5 Miljöbalken

Information

Vid samverkan har det framförts att 3 kap. 9 § MB, behöver ändras eftersom den bara är tillämplig på områden med totalförsvarsanläggningar som används i krig och inte de som behövs i fredstid. Enligt 3 kap. 9 § MB ska mark- och vattenområden som har betydelse för totalförsvaret så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt motverka totalförsvarets intressen. Områden som är av riksintresse på grund av att de behövs för totalförsvarets anläggningar ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra tillkomsten eller utnyttjandet av anläggningarna. Enligt förarbetena utgör områden med anläggningar av särskild betydelse i detta sammanhang övnings- och skjutfält, flygplatser, ammunitionsförråd, radarstationer, radio- och teleanläggningar etcetera. Hänsyn ska tas till totalförsvarets intressen i samhällsplaneringen under fredstid. Det gäller bland annat förutsättningarna för beredskaps- och fredstidslagring

med mera.¹³⁷ Det finns därför utrymme att även beakta områden med totalförsvarsanläggningar som behövs i fredstid i tillämpningen av 3 kap. 9 § MB.

Möjligheter

Vid samverkan har det föreslagits att MB borde skrivas om och anpassas till beredskapssystemet med sektorsmyndigheter. Genom förslaget skulle miljötillstånd mellan de olika sektorerna kunna samordnas.

Samverkansparterna har vidare lyft att det är viktigt att identifiera viktiga täkter enligt 3 kap. 7 § MB och påbörja tillståndsprocessen för brytning av täkter eftersom den tar lång tid. Det är därför önskvärt att det finns ”förberedda täkttillstånd” tillgängliga att använda i händelse av kris, höjd beredskap eller krig. Det är även viktigt vid identifiering av täkter att kommunicera med närboende för att minska riskerna för polarisering och desinformation.

Hinder

Försvarsmakten har påtalat att vid miljöbedömningar för planfrågor finns det undantag för Försvarsmakten, men att motsvarande undantag behövs även vid miljötillstånd. Boverket konstaterar att Försvarsmakten, Fortifikationsverket och Försvarets materielverk enligt försvarsverksamhetsförordningen¹³⁸ inte behöver ansöka om miljötillstånd för vissa verksamheter enligt miljöprövningsförordningen (2013:251). Förordningen innebär att vissa verksamheter som annars kräver tillstånd från länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer i stället kan anmälas till Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM). Det gäller flygplatser, skjutfält och viss hantering av kemiska produkter. För en miljöfarlig verksamhet där en anmälningsplikt tillfälligt har ersatt en tillfällig tillståndsplikt, som påbörjas eller ändras efter en anmälan i stället för genom ett tillstånd, ska verksamhetsutövaren varje år lämna en miljörapport till försvarsinspektören för hälsa och miljö. Förordningen upphör att gälla den 1 januari 2031. Försvarsmakten konstaterar att även om man har fått vissa lättnader i miljötillståndsprocessen så kräver detta mycket arbete.

Som hinder har Boverkets samverkanspartner påtalat att MB utgör ett stort hinder vid arbete i vatten. En vattenverksamhet är enligt MB som huvudregel tillståndspliktig, men enligt det generella undantaget behövs inte anmälan eller tillstånd om det är uppenbart att vare sig allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena.¹³⁹ Regeringen får meddela föreskrifter om att det för vissa vattenverksamheter i stället för tillstånd ska krävas att de har

¹³⁷ Prop. 1985/86:3 s. 77.

¹³⁸ Förordningen (2024:1212) med särskilda bestämmelser om anmälan av vissa försvarsverksamheter, försvarsverksamhetsförordningen.

¹³⁹ 11 kap. 9–9 a, 12 §§ MB.

anmälts. Av 19 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter framgår i vilka fall en vattenverksamhet omfattas av anmälningsplikt i stället för tillståndsplikt.

Om till exempel en bro till följd av ett fientligt angrepp skulle behöva repareras, är det inte möjligt att göra undantag från tillståndsplikten med dagens regelverk. Projektet erinrar om att försvarsverksamhetsförordningen omfattar all anmälningspliktig vattenverksamhet som har samband med någon av de miljöfarliga verksamheter som omfattas av förordningen. Dock kan förordningen bara tillämpas av Försvarmakten, Fortifikationsverket och Försvaret.¹⁴⁰ Motsvarande möjlighet till undantag saknas för andra aktörer. Vattenverksamhet som kräver tillstånd omfattas dock inte av den tillfälliga förordningen.

Samverkansparterna har också lyft biotopskydd och dispensförfarandet (såsom strandskyddsdispens med mera) som ett potentiellt hinder vid höjd beredskap, eftersom frågan om dispens prövas i varje enskilt fall och kräver ofta särskilda skäl.

Biotopskydd är en juridiskt bindande skyddsform i Sverige (7 kap. 11 § MB) som bevarar små, värdefulla livsmiljöer för hotade djur- och växtarter eller områden som annars är särskilt skyddsvärda. Det finns två former: generellt skydd för vissa naturtyper i odlingslandskapet (till exempel stenvägar, alléer och åkerholmar) och beslutat skydd för specifika områden. Det är förbjudet att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som kan skada dessa biotoper. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet.

I fråga om strandskydd får länsstyrelsen i det enskilda fallet ge dispens från förbudet i 7 kap. 15 § MB, om det finns särskilda skäl och dispensen avser byggande av en försvarsanläggning, allmän väg eller järnväg (7 kap. 18 b § MB).

Det finns ingen generell dispens vid höjd beredskap och inte heller någon möjlighet att avvika från de dispensförfaranden som regleras i MB.

Vidare behöver MB vara ett regelverk som främjar robusthet. Tillstånd, godkännande eller dispens enligt MB eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av balken, får ges för begränsad tid och får förenas med villkor (16 kap. 2 § MB). Om tillståndstiden blir för kort är det svårt att motivera investeringen som behövs för att bedriva verksamhet. Projektet erinrar dock om att tillståndstiden för verksamheter härstammar från domstolspraxis.

¹⁴⁰ 19 § 6 försvarsverksamhetsförordningen.

3.4.6 Hushållningsförordningen

Möjligheter

Samverkansparterna har framfört att det är viktigt när det gäller materialförsörjningen att även identifiera material som utgör mindre beståndsdelar i produkter, men som ändå är vitala.

4 Handlingsplan

4.1 Prioritering

Projektet har tagit fram en handlingsplan med en lista över rättsområden där utredning om författningsförslag kan bidra till en effektivare hantering av kris, höjd beredskap och krig utifrån bygg- och anläggningssektorn. Handlingsplanen prioriterar och konkretiserar rättsområden för författningsförslag, alternativt utökad vägledning. De rättsområden som bedöms högst prioriterade och generera mest samhällsnytta, anges överst och sedan i fallande ordning. Prioriteringarna har tagits fram i samråd med projektets samverkansparter.

Tabell 1. Boverkets prioriterade rättsområden

	Rättsområde	Kort beskrivning
1.	Nato och DCA-avtal	Vägledning kring gällande rätt om Natos samt DCA-avtals påverkan på bygg- och anläggningssektorn.
2.	PBL (kris- och krigsförfattningar)	Utredning av möjliga ändringar av PBL:s kris- och krigsförfattningar.
3.	MB	Utredning av möjliga ändringar av MB:s kris- och krigsförfattningar.
4.	Statsstöd	Vägledning om reglerna kring statsstöd och F-avtal.
5.	PBL (tekniska egenskapskrav)	Vägledning och utredning om möjliga ändringar i de tekniska egenskapskraven vid kris- eller krigstider.

4.2 Motivering av prioriteringar

I avsnitten nedan följer en motivering av prioriteringarna ovan. Prioriteringarna har skett utifrån dels information från samverkansparter, dels de rättsområden där Boverkets vägledning eller en djupare utredning kring författningar kan leda till störst samhällsnytta.

4.2.1 Rättsområde 1

Det svenska inträdet i försvarsalliansen Nato och tecknandet av DCA-avtal ställer nya krav på den svenska bygg- och anläggningssektorn. Det råder en osäkerhet kring hur den svenska bygg- och anläggningssektorn ska förhålla sig till dessa krav. Här bedöms en vägledning kunna fylla en viktig funktion, där Boverket kan förtydliga hur exempelvis det svenska byggherreansvaret ska tolkas när det svenska verkställande organet enligt

artikel 3.10 DCA-avtalet¹⁴¹ ska inhämta de svenska tillstånd som krävs för bygg- och anläggningsarbete. Går det att hitta en tillämpning där man kan avropa beredskapsavtal i situationer där Nato har beslutat om höjd beredskap, men där Sverige befinner sig i fredstid? Samhällsnyttan vid en sådan vägledning och genomlysning bedöms kunna ge stor effekt för såväl branschorganisationerna som myndigheter som hanterar bygg- och anläggningsfrågor.

4.2.2 Rättsområde 2

Sveriges medlemskap i Nato har medfört nya och utökade krav på samhällets militära och civila beredskapsförmåga. PBL:s ledtider och krav på detaljplaner, samråd och andra inslag i samhällsbyggnadsprocessen försvårar en snabb utbyggnad av totalförsvarets byggnadsbestånd. En fördjupad utredning av plan- och bygglagens kris- och krigslagstiftning, men även övriga processuella bestämmelser likt överklagandeprocessen, bör därför genomföras för att undersöka möjligheterna till en snabbare processuell förmågeuppbyggnad. En sådan utredning kan avse vägledning i gällande rätt, men även en genomlysning och utvärdering av eventuella framtida ändringar som skulle kunna medföra en lättnad för totalförsvaret. Ett önskemål är att undersöka möjligheten till det snabbspår med särbestämmelser för bygg- och anläggningsprojekt motsvarande den som finns i Danmark. Detta hade kunnat stötta möjligheterna för en snabbare förmågehöjning inom totalförsvaret genom lättnader inom infrastrukturområdet.

4.2.3 Rättsområde 3

MB:s krav på undersökningar och tillstånd utgör hinder för snabba åtgärder av röjning och rivningsarbete, men även för att genomföra markarbeten för att återställa eller bygga ut infrastruktur eller byggnader och anläggningar. Det efterfrågas vägledning, men även ett vidare utredningsarbete om hur miljöregelverket ska tillämpas i olika beredskapsnivåer, inklusive hur avvägningar ska göras mellan miljöhänsyn och andra samhällsviktiga funktioner. Genom vägledning och vidare utredning kan samhället lättare anpassa sig till rådande förhållanden vid exempelvis kris, höjd beredskap eller krig, utan att miljöskyddet försämras på ett icke avsett vis. Detta skulle möjliggöra tillfälliga lösningar eller snabbare återställande av infrastruktur. Det har även efterfrågats ett snabbspår med särbestämmelser i miljöbalken för upp- eller återbyggnad vid kris, höjd beredskap eller krig, där det är av stor vikt för samhället att tillståndprocesserna effektiviseras så att detta kan ske skyndsamt.

¹⁴¹ Defence cooperation agreement (DCA), Avtal om försvarssamarbete mellan Konungariket Sveriges regering och Amerikas förenta staters regering (SÖ 2024:9).

4.2.4 Rättsområde 4

Statsstödsreglerna möjliggör för EU:s medlemsstater att finansiera ekonomiska verksamheter genom offentliga medel. Eftersom statsstöd ger mottagaren en fördel gentemot andra aktörer på marknaden så krävs i regel ett godkännande från EU-kommissionen. Detta motverkar snedvridning av den inre konkurrensens på EU:s inre marknad. Samverkansparterna efterfrågar hur reglerna om statsstöd förhåller sig till försörjningsberedskapsavtal (F-avtal)¹⁴², där staten betalar ut en ersättning för att täcka företagets åtaganden och kostnader för att upprätthålla beredskapen. Hur förhåller sig F-avtal till de ordinarie upphandlingsreglerna i LOU? Genom vägledning kan det bli tydligare för både de offentliga och privata aktörerna vilka statliga ekonomiska medel som kan bidra till en ökad beredskap inom bygg- och anläggningssektorn.

4.2.5 Rättsområde 5

De tekniska egenskapskraven på byggnadsverk påverkar möjligheten för byggherren att fritt utforma byggnadsverket, eftersom det färdiga byggnadsverket måste uppfylla de tekniska egenskapskraven. De nuvarande tekniska egenskapskraven är utformade efter ett normalläge, dvs. hur byggnadsverken byggs i en tid av fred. Det efterfrågas vägledning och eventuella utredningar om författningsändringar i hur dess krav ska utformas eller anpassas vid kris, höjd beredskap eller krig. Att uppfylla samtliga tekniska egenskapskrav vid händelse av kris, höjd beredskap eller krig kan försena återuppbyggnaden av samhället. Det efterfrågas därför en principiell utgångspunkt för prioritering vid krislägen, när det kanske inte är möjligt att uppfylla samtliga tekniska egenskapskrav – vilka är av största vikt för att byggnadsbeståndet ska kunna byggas säkert? Genom vägledning och vidare utredning av möjligheten till undantag från de tekniska egenskapskraven kan ny- och återuppbyggnaden av byggnader påskyndas vid händelse av kris, höjd beredskap eller krig.

¹⁴² Här avses sådana försörjningsberedskapsavtal som beskrivs i betänkandet Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap (SOU 2025:68).

5 Slutord

Syftet med denna förstudie har varit att ta fram en gemensam nulägesbild och utifrån den identifiera hinder för en effektiv hantering av kris, höjd beredskap och ytterst krig. Vidare har syftet varit att utifrån de identifierade hindren föreslå rättsområden där vägledning, informationsinsatser eller utredning inom rättsområdena behövs. Detta som en del av Boverkets förberedande planering för att kunna skapa goda förutsättningar för att bistå samhället vid en kris, under höjd beredskap och ytterst krig.

Författningsberedskapsprojektet inom bygg- och anläggningssektorn pågår fram till december 2027. Efter avslutad förstudie fortsätter projektet arbetet med prioriterade rättsområden med vägledningar eller författningsförslag. Projektet kommer att arbeta med de prioriterade rättsområdena i handlingsplanen i fallande ordning och i mån av projekttid. Övriga rättsområden kommer att i mån av tillgängliga medel att omhändertas inom ramen för Boverkets ordinarie verksamhet.

Boverket

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se